

MYKOLOGICKÉ

LISTY

119

Časopis
České vědecké společnosti pro mykologii
Praha 2012
ISSN 1213-5887

OBSAH / CONTENTS

Vlasák J., Vampola P. a Kout J.:

Nový nález pórnatky vláknité – *Anomoloma myceliosum* – v České republice

New record of *Anomoloma myceliosum* in the Czech Republic 1

Bieberová Z.:

Amanita umbrinolutea a *Amanita battarrae* – synonyma nebo dva druhy?

Amanita umbrinolutea and *Amanita battarrae* – synonyms or two species? 5

Kotlaba F.:

Nová bohatá lokalita velmi vzácné kůžičky bledohnědé – *Cyrtidiella albomellea* (*Corticiaceae* s. l.) – v Čechách

New rich locality of the very rare species *Cyrtidiella albomellea* (*Corticiaceae* s.l.) in Bohemia 10

Egertová Z. a Kříž M.:

Zajímavé nálezy hub z okolí zámku Lemberk u Jablonného v Podještědí

Interesting find of macrofungi in the vicinity of Lemberk Castle near

Jablonné v Podještědí 17

Kotlaba F.:

Osmdesátiny prom. biol. Zdeňka Pouzara, CSc., a naše společná cesta mykologií

Octagenarian Zdeněk Pouzar, CSc. and our joint path through mycology 24

Tondl F.:

Sedmdesát let Ing. Tomáše Papouška

Tomáš Papoušek septagenarian 29

Beran M.:

Pavel Špínar oslavil šedesátiny

Pavel Špínar sexagenarian 31

[Pokračování obsahu na zadní vnitřní straně obálky]

[Contents continued on the inner back cover]

Redakce / Editorial Board

Úmrtí – Vlastislav Jančařík

Obituary – Vlastislav Jančařík 34

Holec J.:

Česky se nové taxony nepopisují – co v knize Holubinky být nemělo a jak se taxonomické novinky správně zveřejňují

New taxa are not described in Czech – what the book Holubinky should not contain and how taxonomic novelties are published correctly 34

Zprávy z výboru ČVSM

Information from the Board of the Society 38

Cyklus mykologických přednášek, Praha 2012

Mycological lectures, Praha 2012 40

Fotografie na přední straně:

Vláknice ověšená – *Inocybe appendiculata*. Jablonné v Podještědí – Lvová, u silničky k zámku Lemberk, pod smrky a lískami, 4.10.2011 leg. et det. M. Kříž (PRM 899664). Foto M. Kříž (k článku na str. 17).

MYKOLOGICKÉ LISTY č. 119 – Časopis České vědecké společnosti pro mykologii, Praha. – Vycházejí 4x ročně v nepravidelných lhůtách a rozsahu. – Číslo sestavil a k tisku připravil dr. V. Antonín (Moravské zemské muzeum v Brně, botanické odd., Zelný trh 6, 659 37 Brno; vantonin@mzm.cz). Vyšlo v dubnu 2012.

Redakční rada: dr. V. Antonín, CSc., Mgr. D. Dvořák, dr. J. Holec, dr. F. Kotlaba, CSc., dr. L. Marvanová, CSc., dr. D. Novotný, PhD. a prom. biol. Z. Pouzar, CSc.

Internetová adresa: www.natur.cuni.cz/cvsm/cestina.htm.

Administraci zajišťuje ČVSM, P.O. Box 106, 111 21 Praha 1 – sem, prosím, hlaseť veškeré změny adresy, objednávky a záležitosti týkající se předplatného. Předplatné na rok 2012 je pro členy ČVSM zahrnuto v členském příspěvku; pro nečleny činí 300,- Kč.

ISSN 1213-5887

Vlevo: Muchomůrka Battarrova – *Amanita battarrae*. Žďárec (okres Brno-venkov), v mechu pod *Picea abies*, 16.6.2008; vpravo: m. žlutoolivová – *A. umbrinolutea*. Rojetín (okres Brno-venkov), mezi borůvkám pod *Pinus sylvestris*, 12.8.2011. Obě foto Z. Bieberová (k článku na str. 5).

Pórnatka vláknitá – *Anomoloma myceliosum*. Hluboká nad Vltavou, Nová Obora, PR Libochovka, na pařezu smrku (*Picea abies*), 10.IX.2011, leg. et det. J. Vlasák (PRM 899357). Plodnice fotografovaná po odtržení od substrátu, 5 minut po kápnutí Melzerova činidla na třech místech, foto J. Vlasák (k článku na str. 1).

NOVÝ NÁLEZ PÓRNATKY VLÁKNITÉ – *ANOMOLOMA MYCELIOSUM* –
V ČESKÉ REPUBLICE

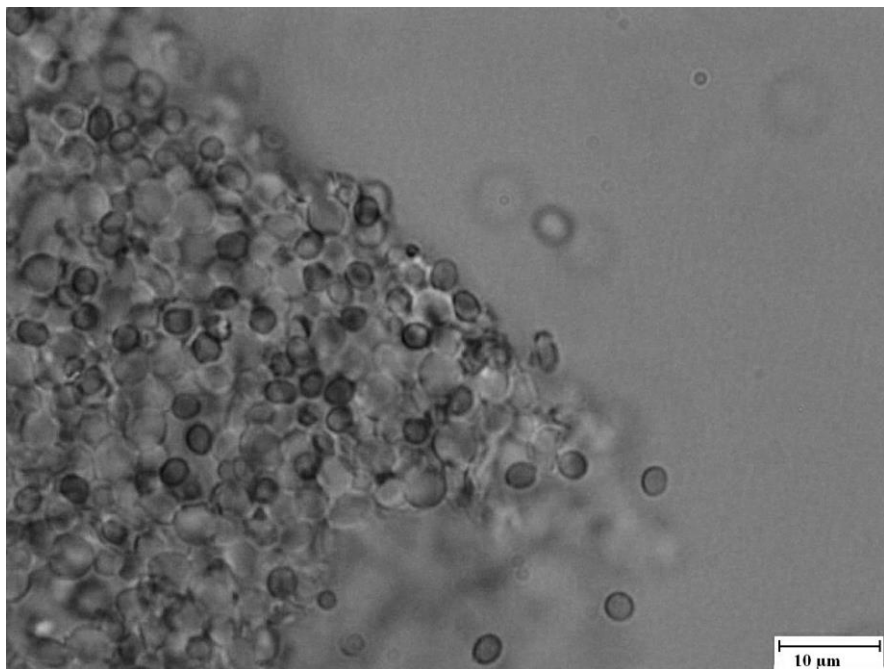
Josef Vlasák, Petr Vampola a Jiří Kout

Je uváděn nový nález vzácné chorošovitě houby pórnatky vláknité (*Anomoloma myceliosum*) z České republiky. Jsou zdůrazněny její hlavní rozlišovací znaky a současně jsou diskutovány některé rozdíly evropské a severoamerické populace.

Chorošovitá houba pórnatka vláknitá – *Anomoloma myceliosum* (Peck) Niemelä et K.H. Larss. je bílá, vatovitá pórnatka s rizomorfním okrajem, velmi podobná některým hojným bílým druhům z rodů *Ceriporiopsis* nebo *Trechispora*. Má ale amyloidní stěnu výtrusů (šedomodrou v Melzerově činidle), což je mezi našimi pórnatkami unikátní znak. Proto ji Z. Pouzar už v r. 1966 přearoval do jím nově popsaneho rodu *Anomoporia* (Pouzar 1966). Typovým druhem rodu stanovil rovněž velmi vzácný druh, bledě hnědofialovou pórnatku bourcovou – *A. bombycina* (Fr.) Pouzar, která se v našich končinách nachází asi jen v Dobrošském pralese na Slovensku a má ještě výrazněji amyloidní výtrusy. Tím ale podobnost obou druhů končí; *A. bombycina* má zvláštní vatovitou až gumovitou konzistenci, úzký, nikoli rizomorfní okraj a působí intenzivní hnědou hnilobu dřeva, na rozdíl od *Anomoloma myceliosum* s hnilobou bílou. Ryvarden a Gilbertson (1993) dali později přednost makroskopickým a fyziologickým podobnostem a přearovali *Anomoporia myceliosum* do rodu *Ceriporiopsis*, až nakonec Niemelä et al. (2007) na základě molekulární analýzy pro ni vytvořili nový rod *Anomoloma* – odlišný, i když blízce příbuzný rodu *Anomoporia*.

Když se v monografii evropských chorošů (Ryvarden et Gilbertson 1993) podíváme na mapku rozšíření *Anomoloma myceliosum* (jako *Ceriporiopsis myceliosa*), uvidíme prázdné území bývalého Československa obklopené státy s výskytem této houby, zatímco u většiny jiných vzácných chorošů je tomu právě naopak. Po léta jsme se snažili tento stav změnit. Nezávisle na sobě jsme sbírali na pohled divné vzorky velmi podobné a hojné pórnatky Donkovy – *Ceriporiopsis mucida* (Pers.) Gilb. et Ryvarden, abychom se pod mikroskopem vždy znovu přesvědčili, že je to opravdu ona. První dva z autorů za pórnatkou vláknitou postupně cestovali do pohraničních oblastí severních Čech, a to hlavně do Šluknovského a Varnsdorfského výběžku, neboť v sousední německé Horní Lužici je pórnatka vláknitá hojná (Dunger 1987). Při těchto cestách byla nalezena

příbuzná a rovněž vzácná pórnatka kamčatská – *Anomoporia kamtschatica* (Parmasto) Bondartseva, pórnatku vláknitou se nám však najít nepodařilo (Vampola 1995). V roce 1993 však druhý z autorů objevil první český exemplář mezi neurčenými sběry pórnatok v hebáři Národního muzea v Praze. Šlo o nález A. Piláta z 12.VI.1935 z okolí Vyššího Brodu (PRM 704717). A první autor našel konečně čerstvou plodnici *Anomoloma myceliosum* 14. srpna 2011, když fotografoval *Jahnoporus hirtus* (Quél.) Nuss v Nové Oboře u Hluboké nad Vltavou (Vlasák et Kout 2010) a sebral přitom na vedlejším smrkovém pařezu neurčitě vypadající pórnatku porůstající mrtvou plodnicí kořenovníku vrstevnatého – *Heterobasidon annosum* s. l. Tento nález (JV1108/4) byl určen až po dvou týdnech a houba pak byla sledována ještě následující dva měsíce, přičemž byly odebrány další vzorky (JV1109/5, PRM 899357 – viz foto na zadní straně obálky).

Fragment hymenia pórnatky vláknité – *Anomoloma myceliosum* (JV1108/4) v Melzerově činidle, fotografovaný v mikroskopu Olympus BX51, foto J. Kout.

Anomoloma myceliosum se velmi snadno určí pod mikroskopem podle široce elipsoidních, amyloidních výtrusů, velikosti $3-5 \times 2,5-3,5 \mu\text{m}$ (viz foto), ale jak ji poznat v přírodě? Nález čerstvé plodnice, jejíž vývoj první z autorů průběžně

sledoval, nám umožnil vybrat některé důležité makroskopické znaky. Rizomorfy jsou mohutněji vyvinuty než u podobné pórnatky Donkovy (*Ceriporiopsis mucida*) nebo u komplexu poroidních druhů rodu *Trechispora*. Asi 3 mm široký vatovitý okraj vyběhá už od mládí svazky vláken do okolního substrátu, což je u předchozích druhů málokdy vidět. Právě rizomorfy vyrůstají ze spodku plodnice a jsou tlusté až 1 mm, bohatě větvené a tuhé, jakoby drátovité a překvapivě pevné; zatažením za jedno vlákno se dá odtrhnout od substrátu celá plodnice velká 10 × 10 cm. U *Ceriporiopsis mucida* a *Trechispora* spp. jsou rizomorfy většinou tenké, pod 0,5 mm, z vláken spíše volně spojených, která se místy zase rozplétají. Mezi našimi pórnatkami mají podobně tlusté rizomorfy jen pavučinopórka brvitá – *Porothelium fimbriatum* (Pers.) Fr., která je ale velmi odlišná svými nedokonalými rourkami s bublinatými póry, dále některé formy pórnatky kořínkaté – *Junghuhnia fimbriatella* (Peck) Ryvar den z horských pralesů, jejíž rourky jsou většinou výrazně labyrintické, a také z Čech nedávno popsána žlutě zbarvená pórnatka česká – *Fibroporia bohémica* Bernicchia, Vampola et Prodi. Póry *Anomoloma myceliosum* jsou zprvu podobné jako u *Ceriporiopsis mucida*, tedy dosti pravidelné, jen trochu větší (3–4 na 1 mm proti 4–5 u *C. mucida*), ale později jsou místy ještě větší, i 2 na 1 mm, a výrazně hranaté. Starší rourky ztrácejí původní bělostnou barvu a jsou uvnitř okrové, zatímco u *C. mucida* nanejvýš lehce krémové nebo nažloutlé. U *Trechispora* spp. jsou póry zprvu velmi malé, 5–6 na mm, ale později naopak velké, labyrintické a roztrhané. Nejlepším znakem však je reakce s jodem na starších (plodných) rourkách. U *Anomoloma myceliosum* se za čerstva kapka Melzerova činidla zbarví do zelenošedé barvy, zatímco původní okrově hnědá barva činidla se zcela ztratí; u ostatních podobných pórnatkách dostaneme jen různě hnědou nebo rezavou skvrnu. Na suchých plodnicích není změna barvy tak rychlá a dokonalá; trochu rezavé barvy zůstane, ale přesto je šedo zelenavé zbarvení zřetelné. Neplodné části houby se ale v Melzerově činidle nebarví. Dobrým vodítkem je možná i růst na extrémně zetlelém dřevě. V dané lokalitě (PR Libochovka) roste podobná *Ceriporiopsis mucida* a *Trechispora* spp. na smrkových pařezech spolu s kořenovníkem vrstevnatým – *Heterobasidion annosum* s.l., ale v místě nálezu *Anomoloma myceliosum* byl tento choroš už mrtvý a na pařezy rostly holubinky.

V každém případě byla *A. myceliosum* velmi nenápadná. Pokrývala vlastně celý pařez, ale velmi nezřetelně, většinou jen ve formě řídkých rizomorf spojujících malé vločky hustšího mycelia; rourky byly vyvinuty jen těsně u země mezi kořenovými náběhy a ve škvírách zetlelého dřeva. Kdyby také neporůstala starý choroš, sotva bychom si ji všimli i ze vzdálenosti pouhých čtyř metrů. Není tedy vyloučeno, že její vzácnost v Česku je částečně způsobena nenápadností i relativní hojností podobných druhů, které pak odborníci prostě nesbírají. Pro jistotu

jsme prohlédli ještě okolní podobné pařezy, ale další exempláře pórnatky vláknité jsme již nenašli. V Červeném seznamu hub (makromycetů) České republiky (Kotlaba et al. 2006) byl tento druh dosud zařazen v kategorii ?EX (nezvěstný druh), což bude možné v dalším vydání seznamu již změnit.

Niemelä et al. (2007) řadí do rodu *Anomoloma* kromě *A. myceliosum* ještě další tři druhy, které ale mají žluté póry nebo žluté rizomorfy. Dva z nich jsou z dálného východu z Ruska a z jižní Číny, ale třetí – *A. albolutescens* (Romell) Niemelä et K.H. Larss. – se vyskytuje v severní i střední Evropě a mohl by být nalezen i u nás.

Niemelä (1994) také studoval vztahy mezi euro-asijskými a americkými druhy rodů *Anomoloma* a *Anomoporia*. *Anomoloma myceliosum* byla původně popsána ze severovýchodní části USA a Niemelä uvádí, že americké sběry mají o něco delší výtrusy, i když o totožnosti typu s evropskými sběry nepochybuje. Dále píše, že mnohé sběry z USA jsou aberantní a těžko zařaditelné do popsáných druhů. Sekvence ribosomální RNA našeho nálezu z Hluboké nad Vltavou je shodná s publikovanou sekvencí vzorku z Finska (GenBank DQ144614 – až na několik zřejmých sekvenačních chyb na úplném začátku publikované sekvence), je ale velice odlišná od další sekvence *A. myceliosum* z nálezu z Kanady (GenBank GU187500). Vlastní sběry prvního z autorů ze „Smoky Mountains“ na jihovýchodě USA, kde byla *A. myceliosum* docela hojná, mají v podstatě stejnou sekvenci jako vzorek z Kanady. To naznačuje, že americká *A. myceliosum* by mohla představovat rozdílný druh a evropská houba by pak mohla být popsána jako nový druh. Možné je ovšem i to, že se v USA kromě *A. myceliosum* vyskytuje ještě další, nesprávně ztotožňovaný druh.

Literatura

- Dunger I. (1987): Kartierung der Porlinge (porige *Polyporales* und *Poriales*) der Oberlausitz. I. Verbreitung und Ökologie der Arten. – Abh. Naturkundemus. Görlitz 60(11): 1–160.
- Kotlaba F., Pouzar Z. et Vampola P. (2006): *Anomoporia myceliosa* (Peck) Pouzar. – In: Holec J. & Beran M. [eds.], Červený seznam hub (makromycetů) České republiky, Příroda, Praha, 24: 71.
- Niemelä T. (1994): Five species of *Anomoporia*, rare polypores of old forests. – Ann. Bot. Fenn. 31: 93–115.
- Niemelä T., Larsson K.H., Dai Y.C. et Larsson E. (2007): *Anomoloma*, a new genus separated from *Anomoporia* on the basis of decay type and nuclear rDNA sequence data. – Mycotaxon 100: 305–317.
- Pouzar Z. (1966): Studies in the taxonomy of the polypores I. – Česká Mykol. 20: 171–177.
- Ryvarden L. et Gilbertson R.L. (1993): European polypores, Vol. 1. *Abortiporus* – *Lindtneria*. – Syn. Fung. 6: 1–388.

Vampola P. (1995): Pórnatka kamčatská – *Anomoporia kamtschatica* - zajímavý druh naší mykoflóry. – Mykol. Listy no. 55: 11–13.

Vlasák J. et Kout J. (2010): *Sarcoporia polyspora* and *Jahnporus hirtus*: two rare polypores collected in South Bohemia, Czech Republic. – Czech Mycol. 61(2): 187–195.

Josef Vlasák, Petr Vampola and Jiří Kout: New record of *Anomoloma myceliosum* in the Czech Republic

A new find of the rare polypore *Anomoloma myceliosum* (Peck) Niemelä et K.H. Larss. is reported from the Czech Republic. The most important distinguishing features are described and some differences between European and American populations of *A. myceliosum* are discussed.

Adresy autorů:

Josef Vlasák, Biologické centrum AV ČR, Ústav molekulární biologie rostlin, České Budějovice, e-mail: vlasak@umbr.cas.cz.

Petr Vampola, Smrčná 109, 588 01 Smrčná u Jihlavy

Jiří Kout, Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická, katedra biologie, Klatovská 51, 306 19 Plzeň.

* * *

AMANITA UMBRINOLUTEA A AMANITA BATTARRAE – SYNONYMA NEBO DVA DRUHY?

Zuzana Bieberová

Článek se zabývá problémem rozlišování *Amanita umbrinolutea* a *Amanita battarrae*. Uvádějí se rozdíly mezi těmito taxony publikované v literatuře a výsledek z jejich ověřování u několika nálezů muchomůrky žlutoolivové na Moravě. Autorka doporučuje akceptovat názor mykologů, kteří *A. umbrinolutea* a *A. battarrae* rozlišují jako dva samostatné druhy, a pro *A. battarrae* Boud. používat český název muchomůrka Battarova.

Ve všech našich běžně dostupných atlasech hub – včetně nejnovějších – je *Amanita battarrae* uváděna jako synonymum *Amanita umbrinolutea*. Totéž platí i v české odborné mykologické literatuře. Porovnáme-li však více vyobrazení, zjistíme, že se pod jedním jménem objevují dvě poměrně dost odlišné bezprstenné muchomůrky. Rozdíl je zejména v barvě klobouku – jednou je víceméně jednobarevný, světle hnědý, rezavohnědý nebo olivově hnědý (i když ne všude se stejnou intenzitou zbarvení), jindy se ve zřetelných soustředných kruzích střídají

různé odstíny šedé, hnědé a olivové barvy. U druhé varianty bývá též intenzivněji hnědošedě tygrováný třeň a výraznější rýhování okraje klobouku, vždy s tmavě šedým až sazově černým ohraničením zóny rýhování. Může se jednat o tak velkou variabilitu v rámci jednoho druhu, jakou známe například u holubinek?

Pátrání po názoru českých mykologů v nejstarší odborné literatuře nepřineslo jednoznačný výsledek. Velenovský (1920) se zmiňuje o velké variabilitě druhu *Amanita vaginata*, česky tehdy zvaném katmanka pošvatá. Zaznamenal několik variet, z nichž však žádná popisem neodpovídá druhu *A. umbrinolutea* (*A. battarrae*). Veselý (1934) udává ve svém Atlase hub evropských rovněž mnoho forem a variet *A. vaginata* (tentokrát česky pošvatky), ale je přesvědčen, že rozdíly jsou systematicky bezvýznamné. Rozlišuje však formy *A. vaginata* f. *battarrae* a *A. vaginata* f. *umbrino-lutea*! První má dle jeho popisu „klobouk hnědošedý, dvěma tmavšími pásy zdobený“, naproti tomu forma *A. umbrino-lutea* má „střed klobouku rezavohnědý, hnědým světlejším pásem vroubený, třeň bledý, šupinami šedohnědými tygrováný“. Tyto stručné popisy ve zkratce odpovídají pojetí autorů rozlišujících dva výše zmíněné druhy. Macků (1942) ve svém díle Moravské muchomůrky pak uznává u *Amanitopsis vaginata* (česky muchomůrka pošvatá, zemanka pošvatá, pošvatka) pouze formy, vyšší systematickou hodnotu jim nepřisuzuje a o muchomůrce s koncentricky pásovaným kloboukem se nezmiňuje. V pozdější literatuře se již uvádí diskutovaná synonyma pro druh muchomůrka žlutoolivová (někdy též zvaná m. žlutoumbrová). Z českých autorů tedy pouze Veselý neztotožňuje *A. battarrae* s *A. umbrinolutea*, i když pouze na úrovni forem druhu *A. vaginata* (Bull.) Lam.

Někteří zahraniční autoři (R. Galli, G. Consiglio, M. Contu, P. Neville, S. Poumarat, G. Redeuilh) však rozlišují *Amanita umbrinolutea* a *Amanita battarrae* jako dva samostatné druhy. Toto pojetí dobře koresponduje s rozdíly v makroznačích u publikovaných zobrazení.

Během posledních několika let jsem se snažila nasbírat co nejvíce materiálu těchto dvou diskutovaných druhů za účelem studia jejich znaků. Přestože muchomůrka žlutoolivová není dle literatury příliš vzácná houba, podařilo se mi shromáždit z různých lokalit jen 19 položek. Exsikáty z herbářových sbírek nebyly pro účel této práce zatím využity, protože většinou neobsahují popisy makroznačů. V tomto příspěvku bych ráda shrnula dosavadní poznatky a vyvolala diskusi na toto téma, neboť drobné odchylky v popisech italských a francouzských mykologů dávají prostor k upřesnění této problematiky.

***Amanita umbrinolutea* (Secr. ex Gillet) Bataille – muchomůrka žlutoolivová**

Charakteristické vyobrazení najdeme např. v publikacích Houby (Hagara et al. 1999), Fungi of Switzerland (Breitenbach et Kränzlin 1995), Houby (Svrček 1996), Houby – česká encyklopedie (Kotlaba et Antonín 2003).

Klobouk je v mládí vejčitý, pak rozložený s hrbolem, převážně hnědavý, ve středu nejtmaší, pak světlejší, u okraje někdy opět sytější hnědý, často se žlutavým nebo olivovým nádechem zejména ve střední části, hladký, lesklý. Zřídka bývá přítomen tmavší hnědý nebo hnědošedý kruh nad ukončením rýhování okraje klobouku. Zbytky vela zůstávají na klobouku jen výjimečně, většinou jen na jednom místě, a jsou žlutohnědé. Lupeny jsou nepříliš husté, bělavé, široké, volné. Ostří lupenů je buď bělavé nebo jen místy šedohnědě zbarvené, většinou jen u okraje klobouku, ostří vložkaté. Třeň je válcovitý, dolů mírně rozšířený, dutý, s více nebo méně výrazným hnědým tygrováním na slonovinově bílém až běžovém podkladu. Pochva je nápadná, vakovitá, v bazální části přitisklá, vytrvávající, vně bílá, na vnitřní straně šedavá, většinou už v zemi na vnější straně s okrovými skvrnami, zbarvení po doteku nebo poranění je rezavé, oranžové až okrové; u prověřovaných nálezů se však nikdy nejednalo o červenání, jak se v některých atlasech uvádí. Dužnina je bez charakteristické chuti a vůně. U studovaných usušených plodnic jsou lupeny zbarveny žlutookrově.

Plodnice byly nalezeny:

- na nivní louce v mechu na okraji smrkové monokultury
- ve smíšeném lese v opadu *Fraxinus excelsior* a *Populus alba*
- pod *Betula* sp. na holé půdě (nedaleko i *Pinus sylvestris*)
- pod *Betula* sp. na holé půdě (nedaleko i *Picea abies*)
- v mechu a borůvčí pod *Pinus sylvestris*
- v trávě pod *Picea abies*
- na holé půdě pod *Fraxinus excelsior* a *Populus alba*
- v opadu *Quercus robur*

***Amanita battarrae* (Boud.) Bon – muchomůrka Battarrova**

Typické vyobrazení se vyskytuje v publikacích vzácněji a najdeme je kromě zahraniční literatury (např. Neville et Poumarat 2009) na některých internetových stránkách, většinou pod jménem *A. umbrinolutea* (např. http://www.stridvall.se/fungi/gallery/Amanita/SV05_053a, <http://www.pharmanatur.com/Mycologie/Amanita%20umbrinolutea.htm>).

Klobouk je v mládí kuželovitý až zvoncovitý, později rozložený, s hrbolem, hladký, jen výjimečně se zbytky vela, které jsou bělavé s oranžovými skvrnami. Na klobouku se střídají zóny tmavě šedé (zejména na středu), šedé, hnědoolivové, še-

doolivové a často i béžové barvy, šedá však většinou převažuje. Typický je tmavě šedý až téměř sazově černý kruh těsně nad místem, kde končí rýhování okraje klobouku, který bývá vždy – na rozdíl *A. umbrinolutea* – patrný. Lupeny jsou poměrně husté, bělavé, volné, široké až břichaté, někdy se šedým nebo hnědošedým ostřím. Třeň je štíhlý, k vrcholu zúžený a k bázi rozšířený, na béžovém nebo šedavém podkladu výrazně hnědošedě tygrovaný, jen u mladých plodnic plný, pak dutý. Pochva je v dolní třetině přiléhavá, pak volná, bílá, s oranžovými skvrnami po poranění. Dužnina bez charakteristické chuti a vůně. Plodnice bývají většinou velké, nápadné svým zbarvením. Za suchého počasí lze ale na stejné lokalitě pozorovat i velmi drobné plodnice (průměr klobouku 2–3 cm), u kterých však vždy zůstává zřetelné zónování klobouku různými odstíny šedé a hnědé barvy, a ostré ohraničení zóny rýhování klobouku. Lupeny byly u studovaných usušených plodnic zbarveny šedě nebo hnědošedě.

Plodnice byly nalezeny :

- v borůvčí pod *Picea abies*
- v trávě pod *Picea abies*
- v mechu a borůvčí pod *Pinus sylvestris*

Oba diskutované druhy jsou v literatuře z ekologického hlediska uváděny jako horské nebo podhorské, někdy i mediteránní. Rostou na kyselých půdách ponejvíce pod jehličnany, ale i ve smíšených lesích. Nálezy hodnocené v tomto článku byly sbírány v nadmořských výškách zhruba od 350 do 450 m nad mořem (tj. v pahorkatině) ve smíšených a jehličnatých lesích v okresech Brno-město, Brno-venkov a Žďár nad Sázavou. Zvláště v posledně jmenovaném okrese se vyskytují oba druhy pravidelně na stejných lokalitách několik let po sobě. Rostou převážně jednotlivě (někdy v počtu 2–3 plodnic blízko sebe) od května do října. Zdá se, že muchomůrka žlutoolivová je častěji nacházena i pod listnáči, což se ale vzhledem k malému počtu nálezů nedá zobecnit; nezdůrazňují to ani zahraniční autoři.

Na základě literárních údajů a svých pozorování se přikláním k rozlišování druhů *Amanita umbrinolutea* – muchomůrka žlutoolivová a *Amanita battarrae* – muchomůrka Battarova i v české mykologické literatuře. Zjednodušeně se dá říci, že druhu *A. umbrinolutea* odpovídají okrově hnědě nebo hnědoolivově zbarvené plodnice bez šedých tónů se třeněm jemně hnědě tygrovaným, a druh *A. battarrae* charakterizuje klobouk s výrazně zónovitě se střídajícími barvami šedá, hnědá a olivová s výrazným tmavým proužkem nad rýhováním, hustější lupeny a šedě nebo šedohnědě tygrovaný třeň. Vzhledem k velké proměnlivosti makroznačků a podobnosti s dalšími druhy příbuzných muchomůrek je pro správné určení nutno

posoudit i mikroznaky, zejména charakter pletiv pochvy a subhymenia. Rozdíly jsou však poměrně nevýrazné a vyžadují velkou pozornost při mikroskopování. V několika případech jsem narazila na určitou nejednotnost v popisu mikroznaků u italských a francouzských autorů; jejich porovnání je však již nad rámec tohoto článku a námětem pro další práci.

Literatura

- Breitenbach J. et Kränzlin F. (1995): Fungi of Switzerland. Vol. 4. – 368 p., Lucerne.
- Consiglio G. (2000): Contributo alla conoscenza dei Macromiceti dell'Emilia-Romagna. XXI*. Genere *Amanita*. – Boll. Gruppo Micol. G. Bresadola 43(2): 211–232.
- Contu M. (2000): Chiave per la determinazione delle specie europee del genere *Amanita*, sez. *Vaginatae*. – Boll. Gruppo Micol. G. Bresadola 43(2): 233–240.
- Galli R. (2001): Le Amanite. – 216 p., Milano.
- Hagara S., Antonín V. et Baier J. (1999): Houby. – 416 p., Praha.
- Kotlaba F. et Antonín V. (2003): Atlas hub. – In: Houby, česká encyklopedie, p. 96–343, Reader's Digest Výběr, Praha.
- Macků J. (1942): Moravské muchomůrky (*Amanitae moraviae*). – Pr. Morav. Přírodověd. Spol., Sv. XIV., Spis 3, p.1–34, Brno.
- Neville P. et Poumarat S. (2009): Quelques espèces nouvelles ou délimitées d'*Amanita* de la sous-section *Vaginatae*. 1er complément a *Amaniteae*, Fungi Europaei 9. – Fungi non Delin. 51–52.
- Svrček M. (1996): Houby. – 279 p., Praha.
- Velenovský J. (1920): České houby. – 1: 190–193, Praha.
- Vesely R. (1934): *Amanita*. – Atlas hub evropských. 1: 48–51, Praha.

Odkazy na internet:

- <http://www.amanitaceae.org/?Amanita+battarrae>
http://www.stridvall.se/fungi/gallery/Amanita/SV05_053a
<http://www.pharmanatur.com/Mycologie/Amanita%20umbrinolutea.htm>

Zuzana Bieberová: *Amanita umbrinolutea* and *Amanita battarrae* – synonyms or two species?

Amanita umbrinolutea is generally synonymized with *A. battarrae* in the current Czech mycological literature. However, several authors distinguish them as two taxa based on different anatomic and some other characters. The differences between *Amanita umbrinolutea* and *A. battarrae* are discussed. The author also proposes to distinguish two species in Czech mycological literature.

Adresa autorky: Vaňhalova 9, 623 00 Brno; bieberovazuz@email.cz

* * *

**NOVÁ BOHATÁ LOKALITA VELMI VZÁCNÉ KŮŽIČKY BLEDOHNĚDÉ –
CYTIIDIELLA ALBOMELLEAE (CORTICIACEAE S. L.) – V ČECHÁCH**

K 80. narozeninám prom. biol. Zdeňka Pouzara, CSc. (* 13.4.1932)

František K o t l a b a

Po 46 letech byla v Čechách nalezena velmi vzácná nelupenatá houba kůžička bledohnědá – *Cytidiella albomelleae* (Bondartsev) Parmasto, která je v Červeném seznamu hub České republiky uvedena jako u nás neznámá, pravděpodobně vyhynulá (?EX). Nově zjištěná bohatá lokalita této houby je v písčitém boru zvaném "Šmelcovna" 2 km j. od Vlastiboře u Soběslavi v jižních Čechách. Byla tam nalezena (a osm položek postupně uloženo do herbáře PRM) na osekáných větvích borovice Banksovy (*Pinus banksiana*); z této dřeviny nebyla dosud nikým uváděna. Na blízkých Soběslavských (Borkovických) blatěch byla tato houba sbírána roku 1953, 1955 a 1963 na borovici blatce (*Pinus uncinata* ssp. *uliginosa*) a roku 1957 na borovici lesní (*Pinus sylvestris*).

V mykologii – a přírodních vědách vůbec – nás nezdírká čekají různá překvapení, a to jednak v podobě nálezů dosud nepopsaných druhů, jednak ve zjištění nových lokalit vzácných hub, které nebyly nalezeny třeba několik desítek let, v důsledku čehož jsou považovány za pravděpodobně vyhynulé. Tak tomu bylo i v případě nenápadné nelupenaté kornatcovité houby kůžičky bledohnědé – *Cytidiella albomelleae* (Bondartsev) Parmasto, jejíž loňský nález mě nejen velice mile překvapil, ale také neobyčejně potěšil, neboť tomu bylo dlouhých 47 let od doby, kdy jsem ji sbíral naposled. Říká se sice, že štěstí přeje připraveným, musím však podotknout, že na nález kůžičky bledohnědé jsem rozhodně nijak připraven nejen nebyl, ale ani jsem na ni po několik desetiletí nepomyslel... I když jsem tuto houbu téměř půl století neviděl, její plodnice byly tak krásně vyvinuté, že při jejím spatření jsem ji okamžitě poznal. Rád bych ještě poznamenal, že se mi podaří téměř každý rok učinit nález nějakého vzácného druhu houby, avšak nalezení kůžičky bledohnědé považuji za vůbec nejlepší za řadu posledních let.

1. října loňského roku jsme se ženou zajeli na sběr hub pro kuchyň do lesa "Šmelcovna" (kóta 423,4) asi 2 km vzdušnou čarou j. od obce Vlastiboř u Soběslavi. Je to písčité borůvkový bor, na podzim bohatý nejen na jedlé houby, ale také např. na některé druhy lošáků; "Šmelcovna" leží těsně nad sv. cípem "Soběslavských (Borkovických) blat" (dále jen Blata) – odděluje je lesní cesta lemující celý severní okraj Blat.

Stromový porost lesa "Šmelcovna" tvoří borovice lesní neboli sosna (*Pinus sylvestris*), v němž je místy přimíšena původem severoamerická borovice Banksova (*Pinus banksiana*); ta se vyznačuje mj. na větvích dlouho vytrvávajícími, nahoru směřujícími šiškami, často se zakřivenou špičkou. Asi před dvěma roky byly některé z banksovek pokáceny a odsekané větve naházeny na menší hromady, které zůstaly v lese ležet. A právě na spodní straně jedné z těchto větví jsem náhodně zahlédl plodnice kůžičky bledohnědé, které jsem vyfotografoval a sebral pro uložení do herbáře.

Týden po prvním nálezů jsem znovu zajel na "Šmelcovnu", zpřeházel a zobracel jsem tam všech asi 20 hromad větví banksovky ve snaze najít další plodnice této velmi vzácné houby, přičemž jsem našel na spodu jedné větve menší počet mladých plodniček, které jsem rovněž sebral pro herbář. Pak mi to ale nedalo a po 12 dnech jsem se na dotyčnou lokalitu znovu vypravil, opět jsem hromady větví banksovky pečlivě prohledal (stejně jako porůznu ležící větve borovice lesní) a i tentokrát jsem byl za svou námahu odměněn: našel jsem řadu pěkně vyvinutých mladých a středně starých plodnic, a to na dvou větvích banksovky; vyfotografoval jsem je a větší část z nich sebral pro herbář Národního muzea, zatímco menší část jsem tam ponechal k dalšímu růstu a pozorování. Kůžičku bledohnědou jsem tam pak na banksovcu v roce 2011 zaznamenal nebo sbíral počínaje březnem každý měsíc až do září (od října mám sběry z roku 2010). Dnes je odtud doložena v herbáři mykologického oddělení Národního muzea (PRM) z těchto dat: 1.X.2010 (PRM 917689), 8.X.2010 (PRM 917691), 20.X.2010 (PRM 917692), 25.III.2011 (PRM 918097), 13.V.2011 (PRM 918701), 15.VI.2011 (PRM 918553), 9.VIII.2011 (PRM 918717) a 9.IX.2011 (PRM 918751). – Správnost určení potvrdil mikroskopováním materiálu prom. biol. Z. Pouzar, CSc., jemuž děkuji i za další významnou pomoc při práci na tomto článku.

Nová lokalita kůžičky bledohnědé v lese "Šmelcovna" je vzdálena asi 2 km východně od její lokality na sz. okraji Blat v místě zvaném "Na Hranicích", kde jsem ji vůbec poprvé našel 17.XII.1953 (PRM 195338, paratypus) a podruhé 22.XII.1954 (PRM 798324), a to na spodní straně mysliveckého posedu postaveného z borovice blatky (*Pinus uncinata* ssp. *uliginosa*¹); později jsem ji na Blatech našel ještě na dvou jiných místech (viz níže). Z uvedeného je patrné, že v severní části Blat a přilehlém lese se tento velmi vzácný druh kornatcovité houby dlouhodobě stále vyskytuje (více než půl století), což je nesporně potěšující zjištění.

¹ Pro borovici blatku byla používána různá latinská jména (hlavně *Pinus uliginosa*, *P. uncinata* a *P. rotundata*), avšak v současnosti je považováno za správné jméno *Pinus uncinata* ssp. *uliginosa* (Neumann) Businský.

Jinou jihomořskou lokalitou kůžičky bledohnědé je rašeliniště "Červené blato" u Šalmanovic (Nových Hradů), kde ji na mrtvém kmenu borovice blatky 19.VIII.1952 našel Z. Pouzar (PRM 195343). Nejstarší sběr této houby učinil v Turovci u Plané n. Luž. (Tábora) 29.VIII.1949 M. Svrček (PRM 195340), a to na dubu (zřejmě na *Quercus robur*) a tentýž mykolog ji sbíral opět na dubu (nejspíše na *Q. petraea*) 24.V.1953 (PRM 195339) ve středních Čechách v údolí "Haťského potoka" u Haloun jz. od Řevnic v brdských Hřebenech; výše zmíněné lokality (ovšem bez čísel dokladů v PRM, které je v době publikace článku zřejmě neměly) uvádí Pouzar (1954), který také všechny sběry určil.

Potom byla kůžička bledohnědá v Čechách nalezena ještě několikrát, avšak tyto nálezy nebyly dosud publikovány (většinu sběrů určil Z. Pouzar). V údolí "Halounského potoka" jz. od Řevnic ji na ležící větvi dubu (nejspíše *Quercus petraea*) našli 29.VIII.1954 F. Kuneš a K. Poner (PRM 195342), já jsem ji našel a zapsal 26.3.1955 v sv. cípu Blat (asi 150 m jz. od lokality "Šmelcovna") opět na loveckém posedu z blatky, a 10.VIII.1963 (PRM 583574) jinde na Blatech (pravděpodobně v oddělení "Bahenní sosna") rovněž na blatce; u Suchdola n. Luž. na borovici lesní jsem ji našel 6.VIII.1955 (PRM 628148); v lese "Kovářka" u Vrábska v. od Čimelic ji na dubu (zřejmě *Quercus robur*) 23.VII.1964 sbíral M. Svrček (PRM 613727, ut *Stereum gausapatum*, rev. E. Parmasto 1967, po něm Z. Pouzar) – to byl až dosud poslední nálezy této houby u nás.

Všech devět našich lokalit *Cytidiella albomellea* leží v pahorkatině (kolinní stupeň), a to v nadmořských výškách pouze mezi 400 až 450 m; to ale vzhledem k malému počtu lokalit mnoho neznamena (podle Boidina a Gillese 1990 byla na francouzské straně Pyrenejí nalezena na lísce dokonce v 1200 m n.m.).

Plodnice kůžičky bledohnědé jsou velmi tenké, zprvu zcela rozlité, víceméně okrouhlé, 2–5 mm velké, později nepravidelně zaobleně protáhlé a navzájem splývající (srůstající), 0,3–2(–3) cm velké (srostlé dosahují i větších rozměrů), se světle oříškově hnědávým hymeniem; některé tvoří na horním okraji úzké kloboučky, jež jsou na povrchu bílé, jemně plstnaté; při zasychání anebo sušení se téměř všechny plodničky na okrajích odtrhávají a úzce vzhůru zkrucují, takže bledohnědé hymenium je pak jakoby bíle lemované vzhůru zkroucenými okraji. Plodnice kůžičky bledohnědé vyrůstají jak na kůře (nejčastěji), tak na odkorněném dřevě (méně často) po celý rok i déle. – Podrobný popis houby včetně mikroskopických znaků uvádí Pouzar (1954); u jeho článku jsou uveřejněny černobílé fotografie pořízené A. Pilátem (s chybným datem sběru 17.XII.1953 místo správného 27.XII.1953). Barevné fotografie kůžičky bledohnědé – zřejmě první v mykologické literatuře – jsou otištěny u mého článku v časopise Czech Mycology (Kotlaba 2011).

Pouzar (1954) popsal diskutovanou houbu jako nový druh v novém rodu, tj. jako *Cytdiella melzeri* Pouzar (bez českého jména²). Později však estonský mykolog E. Parmasto (1968) zjistil, že tento druh popsal již 27 let předtím ruský mykolog a fytopatolog A.S. Bondarcev (Bondartsev 1927) jako *Cytidia albomellea*; Parmasto jej proto přearoval do Pouzarem popsaného rodu jako *Cytdiella albomellea* (Bondartsev) Parmasto. O 20 let později jsem pojednáváný druh přearoval do rodu mušlovka (Kotlaba 1988) jako *Auriculariopsis albomellea* (Bondartsev) Kotl.; v témže roce – nevěda o prioritě Bondarcevova druhového jména – uveřejnil nizozemský mykolog J.A. Stalpers (1988) novou kombinaci *Auriculariopsis melzeri* (Pouzar) Stalpers; o sedm let později Portugalka M.T. Tellería (in Tellería et Melo 1995) publikovala stejnou kombinaci – *Auriculariopsis albomellea* – jako já roku 1988, neboť o ní zřejmě nevěděla. Posléze Američanka K.K. Nakasone (1996) zařadila diskutovaný druh do rodu žilnatka jako *Phlebia albomellea* (Bondartsev) Nakasone, k čemuž dospěla na základě molekulárního studia houby (to by bylo přijatelné, ale její zařazení druhu *Auriculariopsis ampla* do rodu *Schizophyllum* už sotva).

Z výše uvedeného je zřejmé, že hledání "správného" rodu pro výše diskutovaný druh není ještě skončeno. Pro jeho zařazení do samostatného rodu *Cytdiella* Pouzar mluví skutečnost, že na rozdíl od rodu *Auriculariopsis* Maire její plodnice nezůstávají jednotlivé, nýbrž záhy navzájem srůstají (splývají). Obdobně je tomu např. u rodů *Auricularia* Bull. a *Hirneola* Fr., kde ovšem srůstání (nebo nesrůstání) plodnic někteří mykologové buďto neberou v úvahu, anebo je nepovažují za znak rodové hodnoty, takže pak používají rodové jméno *Auricularia* i pro druhy řazené jinými mykology do rodu *Hirneola*. Zdá se, že podobný "osud" má i pojednáváný druh, neboť většina současných autorů (Bernicchia et Gorjón 2010, Ginns et Lefebvre 1993, Ostrow et Dämmrich 2010, Tellería et Melo 1995, Wojewoda 2006) jej uvádí v rodu *Auriculariopsis*.

Druh *Cytdiella albomellea* je obecně vzácný a i když je známý z řady států, v mnoha z nich byl nalezen jen v nevelkém množství plodnic a leckde dokonce pouze na jediné nebo jen několika málo lokalitách. V Severní Americe je uváděn z Kanady (oblast Yukonu) a z pěti států USA (Arizona, Maine, Mississippi, New Mexico, Wisconsin) a v Evropě z Francie, Norska, Švédska, Německa, Česka, Polska, Slovenska, Běloruska, Ukrajiny a ze Španělska – tj. z ostrova Tenerife na Kanárských ostrovech, ale bez uvedení hostitelské dřeviny (Bernicchia et Gorjón 2010, Boidin et Gilles 1990, Bondartsev 1927, Eriksson et Ryvarden 1975,

² České jméno kůžička bledohnědá se objevuje až roku 1984 v mém referátu na semináři k výběru hub navrhovaných do Červené knihy – viz Kotlaba 1985 (zřejmě jsme je vymysleli společně se Z. Pouzarem).

Ghobad-Nejhad et al. 2009, Ginns et Lefebvre 1993, Nakasone 1996, Ostrow et Dämmrich 2010, Rodrigez-Armas et al. 1992, Stalpers 1988, Škubla 2003, Wojewoda 2006, Yurchenko 2002).

Z Asie je tento druh bezpečně doložen pouze z Dálného východu Ruské federace: Natalino u Blagověščenska, Amurská oblast, na *Pinus sylvestris* 30.VIII.1975 leg. E. Parmasto, det. 10.2.2011 F.K. et Z. Pouzar (TAA 58911, TAA 59534). Údaj o jeho výskytu v Íránu (Ghobad-Nejhad et al. 2009, Nakasone 1996) je zřejmě mylný: opírá se totiž o publikaci Hallenberga (1981), který v uvedené práci ani v jině z roku 1978 náš druh neuvádí (zmiňuje jen *Auriculariopsis ampla*).

Pokud jde o hostitelské dřeviny, byla kůžička bledohnědá u nás (ale i jinde) zjištěna na tak nepřibuzných dřevinách, jako jsou na jedné straně duby a na druhé straně borovice. Nejvíce nálezů u nás známe z borovic, a to zejména z borovice blatky (*Pinus uncinata* ssp. *uliginosa*), potom z borovice lesní (*P. sylvestris*) a nyní i z původem severoamerické borovice Banksovy³ (*P. banksiana*); na Slovensku (Črmeľ na s. okraji Košic – *locus classicus* *C. melzeri*) jsem ji 28.X.1953 našel na odumřelých větvích borovice černé (*P. nigra*), na níž nebyla zřejmě také nikde jinde zatím sbírána (PRM 195337, holotypus *C. melzeri*); posledně uvedený sběr i některé jiné revidoval 16.12.1967 E. Parmasto, který na tomto základě následující rok publikoval kombinaci *Cytdiella albo-mellea* (Bondartsev) Parmasto.

Shrneme-li údaje o hostitelských dřevinách druhu *Cytdiella albomellea* z celého světa, můžeme konstatovat, že byla dosud zjištěna na 13 z nich: *Abies concolor*, *Alnus crispa*, *Corylus avellana*, *Pinus banksiana*, *P. nigra*, *P. palustris*, *P. ponderosa*, *P. resinosa*, *P. strobus*, *P. sylvestris*, *P. uncinata* ssp. *uliginosa* (= *P. rotundata*), *Quercus petraea* a *Q. robur* (Boidin et Gilles 1990, Ginns et Lefebvre 1993, Nakasone 1996, Wojewoda 2006 aj.). Nelze pochybovat o tom, že při dalším - ať už cíleném nebo jen náhodném - pátrání bude druh *Cytdiella albomellea* u nás zjištěn na dalších lokalitách (bylo by zapotřebí hledat jej zejména na Moravě a ve Slezsku, kde by teoreticky neměl chybět). – O kůžičce bledohnědé jsem napsal tento poměrně obsáhlý článek nejen pro její vzácnost (46 let nebyla u nás nalezena), ale také proto, abych ukázal, jak význačně se na výzkumu této vzácné houby a na zjišťování jejich lokalit podíleli právě čeští mykologové.

V příštím vydání Červeného seznamu hub (makromycetů) České republiky bude zapotřebí přeradit druh *Cytdiella albomellea* z pravděpodobně vyhynulých mezi druhy kriticky ohrožené (CR).

³ Některé šišky této borovice na "Šmelcovně" pokrývalo množství drobných plodnic vnořenky *Propolis rhodoleuca*, kterou určila M. Chlebicá; tento druh spolu se dvěma dalšími bude publikovat v časopise Nova Hedwigia.

Doplňěk

Několik málo dní po definitivním dokončení tohoto článku jsem našel druh *Cytdiella albomellea* na nové, nyní již 10. lokalitě v Čechách: borová část lesa "V Starém" sz. od Nedvědic u Soběslavi, 430 m n.m., na ležící mrtvé větévce *Pinus sylvestris* ca 30 m od rybníka "Podlažák", 21.X.2011 leg. et det. F.K. (PRM 918805); tato lokalita leží asi 5,25 km ssv. od "Šmelcovny".

Literatura

- Bernicchia A. et Gorjón S.P. (2010): *Corticaceae* s.l. – Fungi Europaei no. 12, 1008 p., ed. Candusso.
- Bondartsev A.S. (1927): K flore gimenomicetov, vstrečajuščichsja na drevesine v nasaždenijach Darnickogo Opiťnogo Lesničestva (Zur Hymenomycetenflora auf Holzbeständen der Versuchsförstei zu Darniza). – *Bolezni Rast.* 16: 83–119.
- Boidin J. et Gilles G. (1990): Corticiés s.l. intéressants ou nouveaux pour la France (Basidiomycotina). – *Bull. Soc. Mycol. Fr.* 106: 135–167.
- Eriksson J. et Ryvarden L. (1975): The *Corticaceae* of North Europe 3. – *Fungiflora*, Oslo, p. 285–546.
- Ghobad-Nejhad M., Hallenberg N., Parmasto E. et Kotiranta H. (2009): A first annotated checklist of corticioid and polypore basidiomycetes of the Caucasus region. – *Mycol. Balcan.* 6: 123–168.
- GINNS J. et Lefebvre M.N.L. (1993): Lignicolous corticioid fungi of North America. – 247 p., St. Paul, Minnesota.
- Hallenberg N. (1981): Synopsis of wood-inhabiting *Aphyllorphorales* (Basidiomycetes) and Heterobasidiomycetes from N. Iran. – *Mycotaxon* 12(2): 473–502.
- Kotlaba F. (1985): Předběžný výběr hub pro Červenou knihu ČSSR: Heterobasidiomycetes a Homobasidiomycetes - *Aphyllorphorales*. – In: Šebek S., ed., Předběžný výběr hub pro Červenou knihu ČSSR, p. 18–25, Praha.
- Kotlaba F. (1988): Správné jméno pro *Cytdiella melzeri*. – *Česká Mykol.* 42: 239.
- Kotlaba F. (2011): Contribution to the knowledge of the very rare species *Cytdiella albomellea* (*Corticaceae* s.l.). – *Czech Mycol.* 63: 33–38.
- Nakasone K.K. (1996): Morphological and molecular studies on *Auriculariopsis albomellea* and *Phlebia albida* and a reassessment of *A. ampla*. – *Mycologia* 88 (5): 762–775.
- Ostrow H. et Dämmrich F. (2010): Corticioide Basidiomyceten in Deutschland. – *Z. Mykol.* 76(2): 177–210.
- Parmasto E. (1968): *Conspectus systematic corticiacearum*. – 261 p., Tartu.
- Pouzar Z. (1954): *Cytdiella melzeri* g. n. et sp. n., nový typ resupinálních hub čišovcovitých. – *Česká Mykol.* 8: 125–129.
- Pouzar Z. (2006): *Cytdiella albomellea* – kůžička bledohnědá. – In: Holec J. et Beran M. (eds.), Červený seznam hub (makromycetů) České republiky, Příroda, Praha, 24: 110.

- Rodriguez-Armas J.L., Ryvarden L., Hallenberg N. et Beltrán Tejera E. (1992): New and noteworthy species of *Aphylophorales* (Basidiomycotina) from the Canary Islands. – *Mycotaxon* 45: 433–437.
- Stalpers J.A. (1988): *Auriculariopsis* and the *Schizophyllales*. – *Persoonia* 13: 495–504.
- Škubla P. (2003): *Mycoflora slovacca*. – 1103 p., Šaľa.
- Tellería M.T. et Melo I. (1995): *Aphylophorales resupinatae non poroides*, I. *Acanthobasidium* – *Cystostereum*. – *Flora mycologica Iberica* vol. 1: 1–223.
- Wojewoda W. (2006): *Auriculariopsis albomellea* (Agaricales, *Schizophyllaceae*) new for Poland. – *Acta Mycol.* 41: 49–54.
- Yurchenko E.O. (2002): Non-poroid aphylophoraceous fungi proposed to the third edition of the Red Data Book of Belarus. – *Mycena* 2, no. 1: 31–68.

František K o t l a b a : New rich locality of the very rare species *Cytdiella albomellea* (*Corticaceae* s.l.) in Bohemia

The very rare saprotrophic corticioid fungus *Cytdiella albomellea* (Bondartsev) Parmasto has been found after 46 years at a new locality in South Bohemia (Czech Republic). This fungus is considered to be probably extinct in this country according to the Red list of fungi (macromycetes) of the Czech Republic (Pouzar 2006). The newly discovered rich locality is situated in a sandy pine forest (*Pinus sylvestris*) called "Šmelcovna" S of Vlastiboř near Soběslav (distr. Tábor). It has been found there on cut branches of the planted North-American *Pinus banksiana*; it had not been found anywhere else on this species of pine. Seven voucher specimens of this population are deposited in PRM. In the adjacent "Soběslavská (Borkovická) blata" peat-bog *Cytdiella albomellea* was collected in 1953, 1955 and 1963 on *Pinus uncinata* ssp. *uliginosa*, and in 1957 on *Pinus sylvestris*. A tenth locality of *Cytdiella albomellea* in Bohemia has been found recently, in "V Starém" pine forest NW of Nedvědice near Soběslav, on a lying twig of *Pinus sylvestris* 21. X. 2011 leg. et det. F.K. (PRM 918805).

MYKOFLORESTIKA

ZAJÍMAVÉ NÁLEZY HUB Z OKOLÍ ZÁMKU LEMBERK U JABLONNÉHO V PODJEŠTĚDÍ

Zuzana Egertová a Martin Kříž

Autoři podávají přehled vybraných vzácnějších a zajímavých druhů hub, které v poslední době našli v okolí zámku Lemberk u Jablonného v Podještědí. Toto území bylo prozkoumáváno spíše nahodile, nicméně výsledky prokazují určitou důležitost až výjimečnost této lokality v porovnání s dalšími oblastmi severních Čech.

Úvod

Zámek Lemberk se nachází sv. od městečka Jablonné v Podještědí (v katastrálním území Lvová, okres Liberec, Liberecký kraj). Je zajímavý nejen z hlediska historického, ale také okolní přírodou, v níž se daří i zajímavým a ohroženým houbám.

Námi sledované území se rozprostírá zhruba mezi Markvartickým rybníkem na jihozápadě a Dvorním rybníkem na severovýchodě, sz. hranici tvoří silnice mezi Lvovou a Jablonným v Podještědí – Markvarticemi („Liberecká“ ulice v úseku mimo zástavbu) a j. hranici cesta jdoucí východně od vjv. břehu Markvartického rybníka (od kapličky). Území leží v nadmořské výšce od 300 do 370 m a je tvořeno pestrou mozaikou přírodních stanovišť, kde významný podíl představují biotopy ovlivněné nebo vytvořené člověkem (rybníky, okraje cest, vysazené lipové aleje, sečený ovocný sad a louky). Vedle nich však lze pozorovat zachovalé lesní porosty, jejichž druhová skladba může být v některých partiích blízká přirozenému stavu; jedná se jak o jehličnaté výsadby (smrk), tak o lesy smíšené a listnaté (habr, lípa apod.), nicméně v námi studovaném prostoru je jejich rozloha poměrně malá – zalesněný je především strmý svah nad pravým břehem Panenského potoka a přilehlá oblast. Podél potoka převládá travnatá olšina a na okrajích luk nechybějí ani osikové remízky. Geologickým podkladem jsou křemenné pískovce a till, místy však dominuje spraš. Kromě známého zámku Lemberk se v tomto prostoru nachází též Zdislavina studánka; jednotlivé cíle jsou propojeny značenými turistickými trasami, což z tohoto územního komplexu činí oblíbenou destinaci, třeba jen pro odpolední okružní procházku. Do popisované oblasti spadá také Bredovský letohrádek s mykologicky velmi hodnotnou zahradou, které se však tentokrát věnovat nebudeme; o její mykoflóře jsme pojednali před třemi lety (Egertová et Kříž 2009).

V článku podáváme přehled významnějších nálezů z let 2007–2011, kdy jsme podnikali nezávazné, časově neperiodické návštěvy. U každého druhu je uvedeno

datum nálezu (pokud nebyl nacházen pravidelně), konkrétnější část lokality a biotop nebo substrát, popř. ještě stupeň ochrany podle zákona č. 114/1992 Sb. nebo kategorie ohrožení dle Červeného seznamu hub ČR (Holec et Beran 2006, dále jen „ČS“): CR – kriticky ohrožený druh, EN – ohrožený druh, VU – zranitelný druh, NT – téměř ohrožený druh, DD – druh, o němž jsou nedostatečné údaje. Všechny uvedené druhy hub byly nalezeny a determinovány autory článku (porůznu – většinou prvním, ale i druhým nebo oběma společně), pouze v případě pórnatky placentové je první nálezkyňi Helena Egertová.

Výsledky

Pro účely našeho příspěvku jsme vybrali 20 nejzajímavějších druhů hub. Některé nálezy jsou dokladovány v herbáři mykologického oddělení Národního muzea v Praze (zkratka PRM) a v herbáři Muzea východních Čech v Hradci Králové (zkratka HR).

Ascotremella faginea (Peck) Seaver – **mozkovka rosolovitá**

Druh chráněný zákonem – kategorie silně ohrožený druh; ČS: VU; 31.VIII.2011, lesík u lipové aleje vedoucí k Bredovskému letohrádku, na padlé větvi listnáče; HR.

Vřeckovýtrusá houba vytvářející mozkovitě zprohýbané, tuhé rosolovité plodnice, které bývají zbarveny masově hnědě až hnědofialově. Podle našich zkušeností může dosáhnout velikosti i přes 10 cm. Druh rostoucí především na dřevě listnáčů, nejčastěji na bukových kmenech a tlustších větvích v přirozených porostech. Dvě plodnice byly nalezeny na padlé, nepříliš zetlelé větvi na rozhraní lipové aleje a listnatého (převážně habrového) lesa; dřevinu se nepodařilo s jistotou identifikovat.

Byssonectria terrestris (Alb. et Schwein.) Pfister – **oranžovka vřetenovýtrusá**

ČS: VU; 21.III.2009, v početných skupinkách na jehličí a listí.

Jarní vřeckovýtrusá houba, která je v některých letech v určitých oblastech dosti hojná, v jiných letech ale může zcela chybět. Roste především ve smrčínách, často na nitráty obohacených místech vedle zvířecích exkrementů. Tvoří shluky drobných oranžových plodniček na bledém subikulu.

Exidia cartilaginea S. Lundell et Neuhoff – **černorosol chrupavčitý**

ČS: NT; nacházen pravidelně na řadě mikrolokality v okolí zámku.

Na sledovaném území se vyskytuje hojně, vždy na mrtvém lipovém dřevě. Je charakteristický barvou plodnice, která je v mládí světlá (bělavá nebo našedlá) a postupně přechází do odstínů okrových, žlutohnědých až červenohnědých.

***Gomphidius maculatus* (Scop.) Fr. – slizák skvrnitý**

31.VIII.2008, na okraji lesa cca 300 m jižně od Bredovské zahrady, pod modřiny.

Roztroušeně se vyskytující druh, který je jako jediný ze slizáků mykoriticky vázaný výlučně na modřín. Vyznačuje se menšími plodnicemi s třeněm v mládí ronícím červenavé kapičky; všechny části plodnice stářím a po otlaceni pozvolna černohnědě skvrnatí.

***Grifola frondosa* (Dicks.) Gray – trsnatec lupenitý**

ČS: NT; 29.VIII.2011, dubová alej spojující Libereckou ulici a Pivovarský rybník, u báze živého dubu; HR.

V severních Čechách ojedinělý výskyt dosti vzácné chorošovitě houby, rostoucí spíše v teplejších oblastech (např. hráze některých jihočeských rybníků, tvrdé luhy jižní Moravy apod.), typicky u pat starých mohutných dubů. Kotlaba (1984) uvádí z území ČR 47 lokalit, z nichž však nejsevernější je Mnichovo Hradiště, které patří ještě do Středočeského kraje. Makroskopicky se tento druh podobá mnohem hojnějšímu vějířovci obrovskému – *Meripilus giganteus* (Pers.) P. Karst., avšak klobouky trsnaté plodnice jsou menší a dužnina na průřezu ani póry po omaku nečernají.

***Hygrocybe flavipes* (Britzelm.) Arnolds – voskovka žlutohná**

Zaznamenána v ovocném sadě sousedícím s Bredovskou zahradou (kde roste v mnohem větším množství), v trávě a mechu.

Vzácný druh voskovky, význačný šedofialovým zbarvením klobouku a žlutou bází třeně. V ČS nefiguruje, protože byl v ČR poprvé nalezen až po jeho vydání; v poslední době však překvapivě přibyla řada nových nalezišť.

***Inocybe appendiculata* Kühner – vláknice ověšená**

ČS: DD; 4.X.2011, pod zámkem u silničky k němu vedoucí, pod smrky a lískami, spolu s dalšími druhy vláknice, zejména s oběma barevnými odrůdami vláknice zemní – *Inocybe geophylla* var. *geophylla* (Fr.) P. Kumm. a var. *lilacina* Gillet; PRM 899664.

Vzácná vláknice, kterou jsme dosud nikde jinde nezaznamenali. Jak již jméno napovídá, je charakteristická v dospělosti zubatě ověšeným okrajem klobouku, který je v mládí výrazně podvinutý. Kromě toho silně páchne. Mikroskopicky je význačná okrouhle kyjovitými až skoro hruškovitými hymeniálními cystidami.

***Inocybe maculata* Boud. – vláknice skvrnitá**

4.X.2011, u cesty vedoucí od Pivovarského rybníka ke Zdislavíně studánce, pod lipami; PRM 899667.

Dosti hojná vláknice v oblastech s vyšším obsahem vápníku v půdě, mimo ně např. na okrajích cest budovaných za pomoci materiálu s vyšší hodnotou pH. V severních Čechách se s ní ovšem téměř nesetkáváme. V čerstvém stavu má na povrchu klobouku bílé přitisklé útržky vela, soustředěné nejvíce na středu.

***Inocybe muricellata* Bres. – vláknice měkoučká**

4.X.2011, u cesty vedoucí od Pivovarského rybníka ke Zdislavíně studánce, pod lipami (na stejném místě jako *Inocybe maculata* Boud., spolu s dalšími druhy vlákníc); PRM 899665.

Plodnice z tohoto sběru byly zajímavé žlutavě brvitým ostrým lupenů, čemuž v mikroskopu odpovídaly žluté, ve střední části až sytě zlatožluté cystidy, které jsou jinak u této vláknice typicky úzké a dlouhé. Tento nález odpovídá ve Stanglově monografii (Stangl 1989) spíše taxonu uvedenému jako „*Inocybe muricellata* var. ?“, jelikož pro var. *muricellata* uvádí kratší cystidy (do 70 µm), zatímco u našich plodnic jsme naměřili délku 64–95 µm. Nadto u odrůdy s otazníkem Stangl výslovně zmiňuje výrazně žlutou barvu hymeniálních cystid v NH₄OH, přičemž i podle barevných nákresů plodnic k ní má náš nález poněkud blíže.

***Leccinum percandidum* (J. Blum) Lannoy et Estadès – křemenáč bělostný**

4.VIII.2011, po pravé straně polní cesty vedoucí od kapličky u Markvartického rybníka, pod osikami.

Jediná plodnice byla nalezena pod skupinou mladých osik, na místě, kde bývají sbírány typicky zbarvené exempláře křemenáče osikového – *Leccinum rufum* (Schaeff.) Kreisel. Bílé křemenáče jsou v literatuře nejednotně pojímány; tento nález jeví blízký vztah k *L. rufum* a může být jeho albinotickou odchylkou. Mnoho autorů však spojuje *L. percandidum* s bílým křemenáčem rostoucím pod břízou, obvykle zvaným *L. roseotinctum* Watling (viz např. Šutara et al. 2009). K této problematice zaujímáme rezervovaný postoj, a tak náš nález prozatím neslučujeme s druhem *L. roseotinctum*, uvedeným v ČS.

***Leratiomyces squamosus* var. *thraustus* (Kalchbr.) Bridge et Spooner – límcovka šupinatá plavá**

Nalézána v okolí zámku a u Zdislaviny studánky na spadáných javorových větvíčkách.

Ve starší literatuře je uváděna v rodu *Stropharia*, popř. *Psilocybe*, nověji i v rodu *Stropholoma*. Od typické límcovky šupinaté – *Leratiomyces squamosus* (Pers.) Bridge et Spooner var. *squamosus* (která je běžnější) se odlišuje ± oranžovou barvou klobouku.

***Onygena corvina* Alb. et Schwein. – kaziroh ovčí**

3.IX.2011, na okraji lesa cca 300 m jižně od Bredovské zahrady, na vývržku.

Drobná vřeckovýtrusá houba s třeněm a kulovitou plodnou částí. Rod kaziroh patří do samostatného řádu *Onygenales* Cif. ex Benny et Kimbr. a obsahuje dva druhy, pro něž je charakteristický růst na keratinových zbytcích zvířat; nálezy kteréhokoliv z nich jsou v severních Čechách velmi vzácné.

***Phaeolepiota aurea* (Matt.) Maire – bedlovnice zlatá**

18.IX.2010, u lesní cesty cca 140 m v. od zámku Lemberk, v opadu lípy a javoru.

Majestátní lupenatá houba, která je v severních Čechách velmi vzácná, přitom se ale může vyskytovat i v antropogenním prostředí (parky, hřbitovy apod.), často na lokalitách bohatých na dusík, kde rostou kopřivy.

***Phylloporus pelletieri* (Lév.) Quél. – lupenopórka červenožlutá**

6.VIII.2009, na úpatí j. stráně s listnatým lesem sv. od Markvartického rybníka, pod habry a lipami.

Roztroušeně se vyskytující druh, který tvoří jakýsi přechod mezi hříbovitými a lupenatými houbami (systematicky však patří mezi houby hříbovité). Upřednostňuje listnaté a smíšené lesy na kyselých půdách; v severních Čechách ji dále známe z Krušných a Lužických hor.

***Rhodonia placenta* (Fr.) Niemelä, K. H. Larss. et Schigel – pórnatka placentová**

ČS: EN; 30.IX.2011, na rozhraní vysokého smrkového lesa a zarůstající mýtiny cca 150 m v. od zámku Lemberk, na trouchnivějícím smrkovém pařezu; PRM 899666 (ze 4.X.2011, ut *Postia placenta*).

Chorošovitá houba nápadná růžově zbarvenými rozlitymi plodnicemi, rostoucí na mrtvých kmenech a pařezech jehličnanů (může však být i bílá, a pak je makroskopicky snadno zaměnitelná). Znamější je v rodové kombinaci *Oligoporus placenta* (Fr.) Gilb. et Ryvarden (viz např. Papoušek 2004), resp. *Postia placenta* (Fr.) M.J. Larsen et Lombard (viz ČS). V literatuře je uváděna jako druh příznačný pro lesy pralesního charakteru, proto byl její nález v hospodářsky využívané smrčíně překvapením. Jedná se o náš jediný sběr tohoto druhu v severních Čechách. Kotlaba (1984) udává z ČR 4 lokality pórnatky placentové [pod jménem *Ceriporiopsis placenta* (Fr.) Domaňski], z nichž všechny leží v j. polovině Čech; od té doby přibyla řada nových nalezišť, avšak její výskyt v severních Čechách zůstával dlouho neznámý – zřejmě do roku 2008, kdy byla nalezena v NP České Švýcarsko (J. Holec, osobní sdělení).

***Russula melliolens* Quél. – holubinka medovonná**

19.VII.2009, na hrázi Pivovarského rybníka, pod lipami; PRM 899663.

S touto zajímavou holubinkou jsme se dosud setkali jen v jižních Čechách na hrázech rybníků nebo v dubových stromořadích; nález v severních Čechách je

z hlediska rozšíření druhu významný. Její klobouk je zbarven nejčastěji v kalně červených tónech a dužnina má mírnou chuť; hlavním poznávacím znakem je však její vůně po medu, která vyniká při zasychání.

***Tricholoma inocybeoides* A. Pearson – čirůvka vláknovitá**

ČS: DD; 25.VII.2010, v lipové aleji u Bredovského letohrádku; PRM 899668.

Méně běžný druh, který je pojímán taxonomicky nejednotně. Od příbuzné čirůvky šedožemlové – *Tricholoma sculpturatum* (Fr.) Quél. se odlišuje především výrazným (až špičatým) hrbolem na klobouku a větším číslem poměru průměrné délky a šířky výtrusů. Např. Noordeloos et Christensen (1999) zahrnují čirůvku vláknovitou do jejich konceptu druhu *T. argyraceum* (Bull.) Gillet, přičemž Bon (1969) ji ustanovil jako jeho odrůdu – *T. argyraceum* var. *inocybeoides* (A. Pearson) Bon. Kromě těchto taxonů byla popsána *T. alboconicum* (J.E. Lange) Cléménçon, kterou opět někteří autoři ztotožňují s druhem *T. inocybeoides* (mj. Eyssartier et Roux 2011), zatímco jiní ji odlišují (např. Christensen et Heilmann-Clausen 2008). Jelikož není v našich silách tento nomenklatorický i taxonomický problém uspokojivě vyřešit, pro účely tohoto příspěvku jsme se rozhodli přidržet se interpretace užitě v Červeném seznamu hub ČR.

***Tuber borchiü* Vittad. – lanýž Borchiův**

22.VII.2010, na úpatí j. stráně s listnatým lesem sv. od Markvartického rybníka, pod habry a lipami; PRM 899576.

Jediná drobná kulovitá plodnice (nedosahující ani 1 cm šířky) byla námi vyhrabána z půdy. Mikroskopicky je tento druh význačný velkými elipsoidními výtrusy, ve zralém stavu s hrubě síťovanou ornamentikou s menšími oky (na délku výtrusů jsme jich napočítali 4–9). Na vnější straně okrovky, tvořené pseudoparenchymaticky uspořádanými buňkami, jsme pozorovali tlustostěnné chlupy – neseptované, nebo v dolní části s jednou přepážkou.

***Typhula micans* (Pers.) Berthier – paluška třpytivá**

7.VIII.2008, louka u Markvartického rybníka, na tlejících zbytcích rostlin.

Patří mezi palušky nemající sklerocium a vyznačuje se pěknou růžovou barvou plodnic, které jsou velmi drobné. Tento druh je nalezitelný spíše náhodně nebo cíleným prohrabáváním substrátu na vhodných místech. Dále jej známe z Českého středohoří a Českého krasu.

***Xerocomellus rubellus* (Krombh.) Šutara – hřib červený**

22.VII.2010, u cesty podél východního břehu Pivovarského rybníka, pod lipami, lískami a mladými javory.

Hřib červený je dosti rozšířený zejména v jižních Čechách, kde s oblibou roste na hrázích rybníků nebo na travnatých okrajích cest pod duby a lipami, často

v porostu jitrocelu. Podobně se vyskytuje i ve středních Čechách, kde upřednostňuje teplejší oblasti (Mladoboleslavsko a Nymbursko) a zdá se, že má v oblíbené rovinaté kraje. Nicméně v severních Čechách je velmi vzácný; červenokloboukaté hříby jsou zde častěji zastoupeny jinými druhy, a to hojným hříbem Engelovým – *X. engelii* (Hlaváček) Šutara (ten má však klobouk zbarven v červených odstínech jen někdy, a to typicky pouze zčásti, přičemž červená barva nikdy není dále tak zřetelná jako u *X. rubellus*), vzácnějším hříbem mokřadním – *X. ripariellus* (Redeuilh) Šutara (rostoucím převážně na vlhčích místech, např. na rekultivovaných výsypkách), nebo dokonce hříbem Markovým – *X. marekii* (Šutara et Skála) Šutara, jehož pokožka klobouku velmi brzy rozpukává.

Závěr

Výčet uvedených druhů hub naznačuje, že širší okolí zámku Lemberk u Jablonného v Podještědí patří k mykologicky významným, v rámci severních Čech až ojedinělým lokalitám. Překvapivý je výskyt hned několika druhů, které zde mají jednu z nemnoha lokalit či přímo jediné své dosud zjištěné naleziště v severních Čechách. Nutno podotknout, že pro náš stručný přehled jsme vybírali pokud možno objektivně vzácné druhy hub pro sever Čech, přičemž některé jiné, všeobecně pokládané za vzácnější, jsme úmyslně nevyzdvihli, neboť je relativně často nacházíme i na řadě jiných míst. Z ČS se jedná např. o lišku Friesovu – *Cantharellus friesii* Quél., palušku červenonohou – *Typhula erythropus* (Pers.) Fr., stopečku chlupatou – *Helvella villosa* (Hedw.) Dissing et Nannf. a stopečku pýřitou – *Helvella macropus* (Pers.) P. Karst. Jsme si jisti, že v tomto území lze nalézt ještě další vzácnosti a překvapení; ty by mohly být objeveny zejména tehdy, provedl-li by se zde průzkum náležitě rozplánovaný jak z hlediska podchycení všech aspektů fruktifikace v rámci houbové sezony, tak z hlediska své organizace a intenzity.

Literatura

- Bon M. (1969): Revision des Tricholomes. – Bull. Soc. Mycol. Fr. 85(4): 475–492.
- Egertová Z. et Kříž M. (2009): Průzkum mykoflóry Bredovské zahrady v roce 2008. – Mykol. Listy no. 106: 24–29.
- Eyssartier G. et Roux P. (2011): Le guide des champignons, France et Europe. – Belin.
- Holec J. et Beran M. [eds.] (2006): Červený seznam hub (makromycetů) České republiky [Red list of fungi (macromycetes) of the Czech Republic]. – Příroda, Praha, 24: 1–282.
- Christensen M. et Heilmann-Clausen J. (2008): Tricholoma (Fr.) P. Kumm. – In: Knudsen H. et Vesterholt J. [eds.], Funga Nordica. Copenhagen, 965 p.
- Kotlaba F. (1984): Zeměpisné rozšíření a ekologie chorošů (Polyporaceae) v Československu. – 194 p., 36 tab., 123 map, Praha.

- Noordeloos M. E. et Christensen M. (1999): *Tricholoma* (Fr.: Fr.) Staude. – In: Bas C. et al. [eds.], *Flora agaricina neerlandica*, vol. 4, p. 107–148. – Rotterdam.
- Papoušek T. [ed.] (2004): *Velký fotoatlas hub z jižních Čech*. – České Budějovice.
- Stangl J. (1989): *Die Gattung Inocybe in Bayern*. – Regensburg.
- Šutara J., Mikšík M. et Janda V. (2009): *Hřibovité houby*. – Praha.

Zuzana Egerťová and Martin Kříž: Interesting finds of macrofungi in the vicinity of Lemberk Castle near Jablonné v Podještědí

The authors give an overview of selected rare and interesting fungi (macro-mycetes) which they found and collected in the vicinity of Lemberk Castle (Jablonné v Podještědí, North Bohemia, Czech Republic) in the years 2007–2011. This area was studied rather randomly, however, the results show the importance or even exceptional quality of this locality in comparison with the rest of northern Bohemia. This fact is supported by fungi such as *Grifola frondosa*, *Inocybe appendiculata*, *Phaeolepiota aurea*, *Rhodonía placenta*, and *Tuber borchii*.

OSOBNÍ

OSMDESÁTINY PROM. BIOL. ZDEŇKA POUZARA, CSC., A NAŠE SPOLEČNÁ CESTA MYKOLOGIÍ

František K o t l a b a

Dne 13. dubna 2012 tomu bude 80 let, kdy se v Říčanech u Prahy narodil jeden z našich nejlepších mykologů druhé poloviny 20. a začátku 21. století, můj o 5 let mladší kolega a téměř celoživotní přítel Zdeněk Pouzar. Vzhledem k tomu, že o jeho vědecké práci bylo publikováno skoro vše důležité při dřívějších výročích (viz např. *Česká Mykol.* 36: 179–180, 1982; *Mykol. Listy* no. 46: 23–24, 1992, *Preslia* 64: 177–179, 1992, *Czech Mycol.* 47: 89–100, 1993; *Czech Mycol.* 54: 3–6, 2002), zaměřuji se v tomto článku hlavně na to, co o něm (popř. o nás dvou) ještě napsáno nebylo.

Otec Jaroslav Pouzar (1889–1945) i matka Marie, roz. Zikmundová (1897–1981) byli učitelé a působili mj. v Olivově vychovatelně mládeže v Říčanech u Prahy. Roku 1936 se otec stal ředitelem tehdejšího sirotčince v Praze-Dejvicích. Po okupaci naší země Němci se Zdeněkův otec zapojil do protinacistického odboje, byl zatčen, uvězněn a nakonec zemřel v Landsbergu v Německu na infekční onemocnění, a to pouze několik dní před osvobozením americkou armádou. Ze

dvou synů se starší Vladimír (1923–2001) brzy osamostatnil, zatímco mladší Zdeněk bydlel s matkou po mnoho let v Jaselské ulici č. 3 v Praze 6-Dejvicích.

Zdeňka jsem poznal ještě jako gymnazistu – tehdy štíhlé postavy – někdy v roce 1950 na přednáškách a exkurzích Čs. mykologického klubu (předchůdce Československé, dnes České vědecké společnosti pro mykologii). Zaujal mě svou zvědavostí, postřehem a už tehdy značnými znalostmi, které neustále doplňoval, zejména od I. Charváta, dr. J. Herinka, dr. J. Kubičky, dr. A. Piláta, dr. M. Svrčka, a zprvu hodně i ode mne. Brzy jsme se sblížili, začali spolupracovat a záhy také společně publikovat (dr. Herink nás pak označoval jako "tandem" nebo "firma" Kotlaba-Pouzar). Náš první společný článek (podnícený dr. Herinkem a dr. Kubičkou po exkurzi s nimi) vyšel před 61 lety v České mykologii a týkal se několika vzácnějších hub Boubínského pralesa.

Zdeněk začal univerzitní studia na Přírodovědecké (tehdy Biologické) fakultě (PřF) UK v Praze roku 1952. Již tehdy nám vedoucí katedry prof. B. Fott umožnil pracovat v jedné místnosti ústavu, kde jsme měli k dispozici i jednoduchý mikroskop (mohli jsme ji využívat ještě nějakou dobu i po skončení našich univerzitních studií). V té době jsme se také s nadšením zapojili do "hvězdovkové" akce (pátrání po druzích rodu *Geastrum*) dr. V.J. Staňka, s nímž jsme pak po řadu let úzce spolupracovali. Mykologické exkurze jsme zprvu podnikali – společně i každý zvlášť – zejména do pražského okolí; na jedné ze svých exkurzí Zdeněk našel v roce 1951 u Radotína nový druh hvězdovky, který v roce 1954 dr. Staněk pojmenoval k jeho počtě jako *Geastrum pouzarii*. Později, když už jsme byli pracovníky Botanického ústavu ČSAV a měli někdy k dispozici i auto, jezdili jsme jednou nebo dvakrát ročně na 2-3týdenní expedice na Moravu a zejména na Slovensko; zažili jsme na nich mnoho pěkného, ale i nedobrého (obtížné terény, poruchy i havárie aut atd.), avšak vždy jsme nasbírali bohatý materiál pro herbáře; pro mykologii jsme tak např. objevili "perlu" – Dobročský prales s mnoha velmi vzácnými druhy hub a publikovali několik prací.

Oba jsme po dokončení studií pracovali v jiných oborech než v mykologii: Zdeněk studoval lepek u pšenic v šlechtitelské stanici ve Stupicích a Strančicích u Prahy, já jsem učil na 11leté škole v Praze-Smíchově a pak jsem pracoval na fosilních rostlinách v geologicko-paleontologickém oddělení Národního muzea (NM) – přitom jsme se ale po večerech a volných dnech scházeli ke společné práci na houbách. Jako mykologové jsme se do Čs. akademie věd (ČSAV) dostali až v roce 1961, a to do tehdejší geobotanické laboratoře ČSAV v Průhonicích, která se od 1.1.1962 stala Botanickým ústavem (BÚ) ČSAV. Byli jsme tam přijati, avšak neměli jsme žádnou pracovnu. Scházeli jsme se tedy ke společné práci jako dříve v bytě paní Pouzarové nebo u mne Na Petřínách, dále v knihovnách, na fakultě, a také v jednom domě v Jilské ulici na Starém Městě, pronajatém Akademií.

Prom. biol. Z. Pouzar a dr. F. Kotlaba v Praze 4-Braníku v zahradě dr. Staňka. Foto 5.1980 V. J. Staněk

Geobotanická laboratoř měla tenkrát v průhonickém zámku k dispozici pouze tři místnosti – několik jiných bylo obsazeno Výzkumným ústavem okrasného zahradnictví (VÚOZ) a botanickým oddělením NM, hlavně však několika třídami školy. Teprve když se škola odstěhovala do nově postavené budovy a byly vyklizeny i místnosti obsazené VÚOZ, mohli se postupně do uvolňovaných místností stěhovat pracovníci BÚ ČSAV. My se Zdeňkem a dr. V. Holubovou (1936–1993) jsme dostali někdy roku 1964 velkou rohovou místnost ve 2. patře zámku, v níž jsme pracovali řadu let jako mykologická skupina BÚ ČSAV (Zdeňk do září 1974 – od října se totiž stal vedoucím mykologického oddělení NM, já až do konce roku 1990).

Jubilant se v BÚ ČSAV věnoval hlavně taxonomii a nomenklatuře⁴, zatímco já spíše ekologii a zeměpisnému rozšíření hub, přičemž jsme občas spolupra-

⁴ Z. Pouzar má neocenitelné znalosti Mezinárodních pravidel botanické nomenklatury ("Kódu") a rozumí jim jako málokdo u nás (řadu let byl dokonce členem Mezinárodní komise pro botanické názvosloví). Proto se na něj s nomenklatorickými problémy často obracel nejen mykologové, ale i pracovníci jiných oborů,

covali na některých problémech ve všech zmíněných oborech; později jsme se ještě navíc zabývali ochranou hub a biografiemi mykologů. Ze Zdeňkova podnětu jsme se dost dlouho věnovali jednak studiu hyfových systémů hub (především u chorošů), jednak barvení výtrusů a hymeniálních útvarů v bavlníkové (kotonové) modři a jejich významu pro systematiku hub i určování. Výsledky, které v té době byly přínosné a mykology ve světě většinou kladně přijímané, jsme uveřejnili v několika pracích. Tehdy se Zdeněk vypracoval i na vynikajícího mikroskopika. Později také přišel s nápadem označovat v pravém horním rohu etiket (popř. na lístcích uvnitř obálek) jedním, dvěma nebo třemi malými křížky stupeň plodnosti usušených hub, či slůvkem sterilis neplodnost; při nezbytném studiu výtrusů musíme totiž u většiny sběrů dřevních nelupenatých hub zmikroskopovat leckdy 8–10 položek než najdeme jednu plodnou. Při srovnávacích studiích se pak hodí starší označené plodné sběry.

Pokud jde o přípravu našich společných rukopisů, během let jsme si zvykli na následující postup. Před začátkem psaní si řekneme, které body by měl článek zahrnovat, pak jeden i druhý – skákající si do řeči – navrhujeme text článku, formulujeme znění vět (přitom se leckdy i pohádáme) a tříbíme si názory, přičemž nás diskuse inspirují k novým pohledům na řešené problémy. K rukopisu se ještě několikrát vracíme, upřesňujeme jej a doplňujeme nově získanými poznatky, a až teprve potom jej dáváme do tisku. Ačkoli Zdeněk napsal sám na psacím stroji spoustu článků, studií, posudků a recenzí, po letech náhle přestával psát s tím, že psaní na stroji mu působí srdeční palpitace; k pohodovému (a pohodlnému) psaní na počítači ale už nepřešel...

Na terénních exkurzích nasbíral kol. Pouzar během let na území někdejšího Československa (v cizině sbíral pouze v Polsku, kde byl dvakrát) ohromné množství cenného dokladového materiálu, jímž výrazně obohatil herbář PRM; jeho sběry se většinou vyznačují velikostí a početností sebraných plodnic. Protože má výbornou paměť, v terénu si nic nezapisoval, jen si ke sběrům přikládá list nebo jehličí dřeviny, na níž houbu sebral (já zapisuji vše, takže už mám "stoh" 66 terénních zápisníků). Zdeněk prozkoumal také řadu mykologicky neznámých lokalit a jako člověk s "čichem" pro novoty objevil mnoho vzácných i dosud nepopsaných druhů hub. Nyní však vzhledem k potížím s chůzí (kolenní klouby...) omezil exkurze na minimum a obtížně schůdný terén zcela vypustil.

Za více než 60 let svého bádání v mykologii jubilant popsal (sám nebo se spoluautory) nejméně 106 nových taxonů hub, varietami počínaje a čeleděmi konče (nejvíce však druhů a rodů) a provedl přes 149 přeřazení (nových kombi-

zejména botanici a fytopaleontologové (on sám se botanice po určitou dobu rovněž věnoval); všem dovede poradit a doporučit správné řešení.

nací). Má také zásluhy na tom, že přiměl mnohé naše mykology k uveřejnění nejen článků o zajímavých houbách, ale zejména též k popsání nových taxonů, jejichž latinské diagnózy jim ochotně udělal (dnes platí v naší mykologii za nejlepšího aktivního „latiníka“).

Zajímavé je, že Zdeněk přes své mimořádné vědomosti (o něž se vždy rád s jinými osobně nebo telefonicky podílí) sám poměrně zřídka přednášel, a také na přednášky jiných už mnoho roků nechodí s tím, že "pro vysoký věk již nevychází do společnosti" (to ale tvrdí už přes 30 let!); i to je škoda, protože by mohl k přednáškám lecos doplnit nebo upřesnit a k lecčím by mohl v diskusi přispět.

Kolega Pouzar je výjimečný také tím, že necvičí, nesportuje a neotužuje se, a i za pěkného počasí bývá vždy teple oblečený. Člověk by řekl, že je proto zchoulostivělý, snadno se nachladí a onemocní – ale opak je pravdou: o své zdraví jinak dbá, takže nemocný bývá jen málokdy (zdravý základ zřejmě zdědil po své matce – je jí také podobný).

Jubilant má zcela mimořádnou paměť, což je k nezaplacení: když si něco přečte (a on sleduje literaturu pořád...), pamatuje si to, a i po letech si to většinou může vybavit – jako kdyby měl v hlavě počítačovou megadatabázi. To bylo před zavedením počítačů nesmírně cenné, neboť jsme tenkrát pracovali jen s výpisky z literatury a vlastní paměti (kterou jsme na rozdíl od něho tak dobrou neměli). Při vyvstání nějakého problému nám stačilo zeptat se Zdeňka, kdo o tom někde psal, a buď nám to řekl hned nebo nás nasměroval, kde to lze hledat – v tom byl a je i teď vždy ochotný pomoci a poradit. Mnoho toho ví i o řadě našich přírodovědců, zejména o mykolozích a botanících, takže by mohl psát velice zajímavé a čtivé memoáry, ale k tomu ho nikdo nepřiměje...

Kolega Pouzar je velmi přátelský, společenský, nezištný a neobyčejně tolerantní člověk, jakých je málo. Leckdy se mě lidé ptají, proč zůstal "starým mládenkem" a je sám (přitom se mnoha dámám zamlouval, žádná však u něho neuspěla). I když nelze vyloučit třeba nějaké milostné zklamání v mládí, podle jeho vlastního vyjádření se rozhodl neoženit se proto, aby se mohl plně věnovat vědě: to také důsledně dodržel - a ve vědě, hlavně v mykologii, mimořádně vynikl.

Dr. Pilát kdysi Zdeňkovi v legraci řekl, že prý se minul povoláním, že měl být "velebníčkem". Měl pravdu, protože jak svou přívětivostí, důvěryhodností, moudrostí a laskavou, přátelskou povahou, tak statnou, již od středního věku vpravdě patriarchální postavou (ale i celibátem) by tomu plně odpovídal – výborným knězem by zcela jistě byl; na druhé straně by zřejmě nemohl zanechat tak význačně hlubokou českou "stopu" v naší i světové mykologii. Protože se však nestal otcem, nepředal – žel – své mimořádné genové vybavení žádnému potomkovi (přitom má děti rád a živě se zajímá o potomky svých spolužaček, spolužáků a přátel).

Přes svůj věk a určité zdravotní potíže dochází kol. Pouzar každodenně – až na výjimky – do mykologického oddělení NM, kde po zpracování a oetiketování velkého množství vlastních sběrů v minulých letech nyní určuje a pro herbář zpracovává staré neurčené sběry v PRM (hlavně kornatcovitých hub) jiných mykologů, což je velmi záslužná práce; pravidelně také sleduje novou literaturu v knihovnách katedry botaniky PFF UK v Praze a v BÚ AV ČR v Průhoncích.

Přeji jubilantovi – jistě i jménem mnoha jeho přátel a známých – do dalších let pevnou výdrž, lepší zdraví a stále dobrou životní pohodu. Ad multos annos in valetudine!

Pokud jde o přátelství, trefně to vyjádřil starozákonní Jésus Sírachovec (2. stol. př. Kr.): "Věrný přítel je pevná ochrana, kdo ho našel, nalezl poklad / Věrný přítel je k nezaplacení, ničím nelze vyvážit jeho cenu / Věrný přítel je elixír života..." (Starý zákon, Sírachovec 6, verš 14–16). K tomu lze jen dodat: Ita est!

František K o t l a b a : Octogenarian Zdeněk Pouzar, CSc. and our joint path through mycology

* * *

SEDMDESÁT LET ING. TOMÁŠE PAPOUŠKA

František T o n d l

Dne 2. března 2012 se dožil sedmdesátky ing. Tomáš Papoušek z Českých Budějovic, který se již mnoho let zabývá mykologií a zejména fotografováním hub. Narodil se 2.3.1942 v obci Hůrka (dnes v katastru Nové Vsi) u Českých Budějovic. Po maturitě v roce 1959 v Českých Budějovicích vystudoval Vysokou školu ekonomickou v Praze, kde roku 1970 získal titul inženýra ekonomie. V roce 1965 se oženil a s manželkou Jindřiškou má dceru Jindru (*1972), která je učitelkou; jako studentka gymnázia v Čes. Krumlově vypracovala rozsáhlou studii (217 stran s přílohami) o houbách města Čes. Budějovice (viz Mykol. Listy no. 40: 26–27, 1990).

Po nástupu do zaměstnání pracoval ing. Papoušek jako ekonom v několika podnicích v Čes. Budějovicích. Zpočátku v letech 1963–1992 jako zaměstnanec ČSAD na různých pozicích od dispečera až po vedoucího útvaru informační soustavy; později (1992–1994) pracoval na Finančním úřadu Čes. Budějovic na úseku kontroly daní, potom v roce 1995 na Jihočeské univerzitě na investičním oddělení a posledních 10 let před odchodem do penze (1996–2006) se zabýval daňovým poradenstvím.

V roce 1983 se stal členem mykologického klubu Jihočeského muzea v Čes. Budějovicích (JMČB) a od té doby se intenzivně věnuje fotografování hub a mykologii. V letech 1995–1998 byl předsedou tohoto klubu. Je členem České vědecké společnosti pro mykologii (ČVSM) i České mykologické společnosti (ČMS). Před lety se také zúčastnil fotosoutěže snímků hub, kterou pořádá ČMS v Praze, kde ve velké konkurenci několikrát obhájil přední místa. Roku 1997 se stal jedním z hlavních organizátorů 3. celostátních mykologických dnů v Čes. Budějovicích s mezinárodní účastí (viz Česká Mykol. 37: 56–59, 1983).

Ing. Papoušek se sám považuje více za fotografa hub než za mykologa; pro přesné určení řady fotografovaných druhů vyhledává pomoc u odborníků zabývajících se příslušnou skupinou hub. Při fotografování se zejména snaží o záběry plodnic v jejich přirozeném prostředí, bez aranžování: pokouší se co nejvěrněji zachytit "autentickou atmosféru zobrazované scény" (jak sám říká). Za dobu svého působení v mykologickém klubu JMČB obohatil sbírky tohoto muzea o velké množství herbařových položek; mnoho jím fotografovaných a sebraných druhů patří mezi vzácné až velmi vzácné druhy jihočeské mykoflóry.

Nejvýznamnějším činem ing. Papouška v oboru mykologie je vydání Velkého fotoatlasu hub z jižních Čech (2004). Ve své skromnosti tvrdí, že vzhledem k absenci svého mykologického vzdělání považuje za svůj hlavní přínos k jeho realizaci dodání většiny snímků hub, zvolené pojetí a zajištění spolupráce s příslušnými odborníky. Na 1200 barevných fotografiích je v knize zobrazeno 850 taxonů hub nalezených v jižních Čechách. Fotoatlas vyšel v prvním vydání roku 2004 vlastním nákladem ing. Papouška. Řada zájemců o atlas se ozvala nejen z celé naší republiky a většiny evropských zemí, ale také z USA, Kanady a dokonce i z Austrálie. Jeden výtisk fotoatlasu byl věnován knihovně Kongresu USA (Washington, DC). Zájem veřejnosti o atlas byl tak velký, že roku 2010 došlo k jeho druhému, opravenému vydání. Je zajímavé, že všechny předchozí snímky ing. Papouška, použité také ve fotoatlasu, byly pořízeny klasickou, tj. analogovou technologií. Po dokončení tohoto atlasu se ing. Papoušek zcela přeorientoval na fotografování digitální technologií.

Od doby, kdy se jubilant začal zabývat fotografováním hub a mykologií, přispěl více než dvěma a půl tisíci snímků do různých knih, časopisů (včetně odborných mykologických), novin, kalendářů a pohlednic; k mnohým z nich přispěl i vlastním textem. Z nejznámějších našich velkých publikací o houbách je to kniha Houby, česká encyklopedie (2003), kde kromě krátkého textu o Z. Kluzákovi (str. 392) je použito 47 jeho snímků hub. Se Z. Kluzákem je spoluautorem článku "Klouzek sibiřský – *Suillus sibiricus* – v ČSR" (Mykol. Listy. no 38: 5–7, 1989; kresba J. Papoušková). Byl také požádán o některé snímky vzácných druhů hub pro chorvatskou Červenou knihu – Tkalčec Z., Mešič A., Matočec N. a Kušan I.:

Crvena knjiga gljiva Hrvatske (Zagreb, 2008). Výčet všeho, kde ing. Papoušek přispěl textem nebo snímký hub, nelze v tomto stručném článku uvádět.

Téměř každoročně přednášel jubilant o houbách pro mykologický klub JMČB, několikrát pro ČMS v Praze, na základě požadavků mnohokrát pro organizace Červeného kříže, domovy důchodců apod. Velkých výstav fotografií s mykologickou tematikou se zúčastnil kromě Čes. Budějovic také v roce 2000 ve Východočeském muzeu v Hradci Králové a na zámku v Chocni. Za zásluhy o rozvoj mykologie mu roku 1991 ČMS udělila Čestné uznání s právem nosit Stříbrný Cantharellus.

V současné době navzdory těžkému zrakovému postižení a jiným zdravotním potížím ing. Papoušek usilovně pracuje na dalších projektech, především na druhém svazku Velkého fotoatlasu hub z jižních Čech.

Přejeme Tomášovi hodně zdraví s tím, aby se mu všechny jeho připravované projekty podařilo uskutečnit – hlavně pak druhý díl jihočeského fotoatlasu, na který se už velmi těšíme.

František T o n d l : Tomáš Papoušek septagenarian

* * *

PAVEL ŠPINAR OSLAVIL ŠEDESÁTINY

Miroslav B e r a n

7. října 2011 oslavil šedesátku Pavel Špinar, známý jihočeský amatérský mykolog a ochranář. Narodil se v Mladé Vožici, kde prožil dětská léta a chodil do školy. Poté byl jakožto dítě z rodiny „politicky nespolehlivé“ přidělen do učení v učilišti národního podniku Silon Planá nad Lužnicí. Po absolvování prvního ročníku tříletého učebního oboru „chemik – vláknař“ mu „soudruzi“ už už, na základě dobrých výsledků, málem povolili přestup na čtyřletý obor s maturitou, ale nakonec ho jeho původ opět „dohnal“ tak, jako ostatně v dalším životě ještě mnohokrát: např. hned po nástupu na vojnu byl nedopatřením povolán k pohraniční strážní, ale „chyba byla brzy napravena“ – byl přeřazen k oddílu PTP. Pavel to dnes líčí s velkým nadhledem a pro něj typickým širokým úsměvem... Dlouhá léta pracoval v chemické fabrice, z toho řadu let přímo ve výrobě, tedy v prostředí, jež bylo v mnohých ohledech drsné. Avšak rodinné zázemí, které tolik nevonělo „soudruhům“, a snad i šťastná povaha, již dostal do vínku, ho ochránily před zhrubnutím: je to dodnes člověk neobyčejně jemný a vlídný.

V dětství a mládí se Pavel intenzivně věnoval fotbalu, nějakou dobu hrál dokonce druhou nejvyšší celostátní soutěž. Není třeba pochybovat o tom, že hrál fair

play, hraje tak totiž s naprostou samozřejmostí vždy a všude. Na konci 70. let, kdy již bydlel se ženou a dětmi v Táboře, se se stejnou náruživostí pustil do ochrany přírody, což ve zpětném pohledu není nijak překvapivé: již jako malý kluk „mizel“ do lesa a příroda a dění v ní ho fascinovaly. Stal se členem kroužku ochránců přírody v Sezimově Ústí. Také se začal více zajímat o houby.

V roce 1979 se poprvé ocitl na hrázi rybníka Luční poblíž Turovce na Táborsku, tedy na lokalitě, která mu později podstatně vstoupila do života. Později se sblížil s mykologickým kroužkem v Sezimově Ústí a společným úsilím, podpořeným tehdejšími mykologem Jihočeského muzea v Č. Budějovicích Z. Kluzákem, se podařilo prolomit ledy a prosadit vyhlášení první mykologické rezervace v tehdejší ČSSR. Bylo to v lednu 1988 a Pavel byl zřizovatelem, ONV v Táboře, jmenován správcem chráněného přírodního výtvaru (CHPV) Luční.

Od té doby se leccos změnilo, v roce 1992 se z CHPV stala národní přírodní památka (NPP), její správa přešla na AOPaK ČR, středisko Č. Budějovice, dnes ji má na starosti pro změnu Správa CHKO Blaník, Pavel byl však celou dobu přítom, nyní jako „stráž ochrany přírody“. V NPP jeho zásluhou existuje dlouhá nepřetržitá řada sledování fruktifikace makromycetů, to ale není zdaleka všechno: proslulé jsou Pavlovy „přírodní ohrádky“ s popiskami kolem plodnic hub, určené pozornosti návštěvníků lokality. Pavel tam provádí různé úpravy vyplývající z plánu péče o NPP a rovněž provádí exkurze mykologů i laiků. V letech 2000–2002 byl důležitým konzultantem při přípravě a realizaci opravy hráze, když předtím hrozilo, že řada starých dubů skončí v rybníce a lokalita bude pro mykologii ztracena.

V roce 1990, při semináři o ochraně hub v chráněných územích konaném v Praze, zaujal Pavlův příspěvek přítomného boletologa J. Šutaru. To byl počáteční bod dnes již dlouholeté úzké spolupráce P. Špinara nejen s ním, ale s celou teplečkou mykologickou skupinou, dnes zejména s E. Skálou, V. Zítou a M. Křížem. S nimi začal Pavel vyjíždět za houbami i za hranice jižních Čech, zejména do Českého středohoří a na jižní Slovensko. A díky nim ho kromě hřibů, jejichž je dnes výborným terénním znalcem, začaly zajímat také ve stepních biotopech rostoucí epigeické břichatky.

Pavel Špinar od začátku 90. let téměř pravidelně pořádá malá mykologická setkání v jižních Čechách, kterých se kromě výše zmíněných „Teplíčáků“ často účastní zejména L. Hagara, P. Vampola a L. Varjú. Již léta píše o houbách do lokálního tisku a v posledních letech také působí jako průvodce při vycházkách za houbami pořádanými pro veřejnost v rámci cyklu Blatského muzea v Soběslavi „Přírodou krok za krokem“. V posledních letech byl spoluorganizátorem a odborným garantem mnohých výstav hub, zejména v sídle Správy CHKO Blaník v Louňovicích pod Bláníkem a v Botanické zahradě VOŠ a SZEŠ v Táboře.

Z Pavlových výkladů a komentářů je zřejmý jeho emotivní vztah k houbám a k přírodě vůbec, a ten je nakažlivý. Není divu: Pavel je charismatická osobnost, o to sympatičtější, že nebaží po zviditelnění.

Od roku 2010 je Pavel v důchodu, což je pro něj jako pro mykologa stav blažený. Dále rozšířil svou působnost, intenzivně začal prozkoumávat vápencové lokality poblíž Chýnova na Táborsku, často jezdí také do PR Libochovka u Hluboké nad Vltavou. Častěji se nyní dostane do lesů kolem Pořežan, kde mají Špinarovi chalupu. Začal spolupracovat s J. Hláškem ze Správy CHKO Třeboňsko a intenzivněji než dříve i s autorem tohoto příspěvku. Pravidelně poskytuje cenné herbářové položky herbářům BRNM, CB a PRM.

Pavel je opravdový mykoflorista, žádný „lovce druhů“ nebo „internetová rychlokvaška“. Je trpělivý, pečlivý, poctivý a systematický, a za to se houby dovedou odvděčit. Je výborný parťák, s nímž lze beze strachu vyrazit do nepohody a se kterým je radost diskutovat nebo... vyrazit do lesa na houby.

Dovolují si na tomto místě jménem všech mykologických přátel Pavlu Špinarovi popřát pevné zdraví a do dalších sezon hodně příjemných a nevšedních zážitků při pobytu v přírodě.

Mykologická bibliografie Pavla Špinara

- Špinar P. et Pravda V. (1990): Zkušenosti se zřízením mykologické rezervace s mykologickým režimem na lokalitě „Luční“. – In: Kuthan J. et Kotlaba F. [eds.], Výzkum a ochrana hub v přírodních rezervacích – I. Sborník referátů, pp. 47–49, ČSVSM, Praha.
- Kluzák Z., Pravda V. et Špinar P. (1991): Hřib zavalitý – *Boletus torosus*. – Sborn. Jihočes. Muz. v Čes. Budějovicích, Přír. Vědy 31: 85–87.
- Beran M. et Špinar P. (1996): Mykoflóra hráze rybníka Luční na Táborsku. – Sborn. Jihočes. Muz. v Čes. Budějovicích, Přír. Vědy 36: 35–58.
- Špinar P. (1998): Hřib moravský *Xerocomus moravicus* (Vacek) Herink – Sprav. Slov. Mykol. n°6: 13–14.
- Beran M. et Špinar P. (1999): Ten year's experience with fructification monitoring and the conservation of macrofungi on the Luční pond dike (South Bohemia). – In: XIII Congress of European Mycologists, Book of abstracts, 21–25 September 1999, p. 12, Alcalá des Henares (Madrid).
- Špinar P. (2003): Chráněná území Táborska, 16 – Národní přírodní památka Luční. – MÚ Tábor.
- Špinar P. (2004): Hřib rubínový, hřib Špinarův, hřib zavalitý, hřib rudonachový, hřib satanovitý, hvězdovka hnědá, hvězdovka límečková, hvězdovka trojitá. – In: Papoušek T. [ed.], Velký fotoatlas hub z jižních Čech, Tomáš Papoušek, České Budějovice.
- Beran M. et Špinar P. (2006): Mykologická rezervace u rybníka Luční. – In: Vítejte na Táborsku, p. 32–33, MÚ Tábor, Tábor.
- Šutara J. et Špinar P. (2006): *Boletus kluzakii*, a new species related to *Boletus radicans* – Czech Mycol. 58: 31–42.

Miroslav B e r a n : Pavel Špinar sexagenarian

* * *

Ú M R T Í

Dne 1. března 2012 zemřel v Praze ve věku nedožitých 84 let významný lesnický fytopatolog Ing. Vlastislav Jančařík, CSc. (*10.7.1927 v Praze); životopis viz např. Česká Mykol. 41: 243–249, 1987; Mykol. Listy no. 101: 20–21, 2007; aj.

R e d a k c e

Editorial board: Obituary – Vlastislav Jančařík

RECENZE

ČESKY SE NOVÉ TAXONY NEPOPISUJÍ – CO V KNIZE HOLUBINKY BÝT NEMĚLO A JAK SE TAXONOMICKÉ NOVINKY SPRÁVNĚ ZVEŘEJŇUJÍ

Jan H o l e c

Úvod

V nakladatelství Academia vyšla kniha Holubinky (*Russula*) od Radomíra Sochy a jeho spolupracovníků (Socha et al. 2011). Obsahuje mnoho užitečných informací o tomto zajímavém rodu hub – úvodní obecné kapitoly, určovací klíč, systematické členění rodu a zejména popisy a fotografie 150 druhů holubinek. První dojmy z knihy jsou dobré a určitě se stane hojně využívanou pomůckou. Autorům lze blahopřát hlavně k tomu, jak velký počet druhů našim čtenářům představují.

Každá větší publikace si zasluhuje recenzi – zařazení do širších souvislostí, zdůraznění předností, upozornění na nedostatky. Je to užitečné jak pro autory, tak pro čtenáře. Specializovanou recenzi knihy Holubinky jistě napíše některý z russulologů. V tomto příspěvku se zaměřím na jeden obecný a bohužel výrazně negativní prvek knihy.

Jedná se o česky psané popisy nových taxonů – 10 druhů, 15 variet, 12 forem. Jsou popsány platně, podle minimálně nutných požadavků Mezinárodního kódu

botanické nomenklatury (dále jen Kódu), platících v roce 2011 (McNeill et al. 2006) – tedy s latinskou diagnózou či popisem a citací holotypu. Tím ale dodržování psaných i nepsaných pravidel studia taxonomie hub končí. Že jsou důležité i zvyklosti, které nejsou závazné (a mnohdy důležitější, než závazná pravidla), nám může osvětlit následující příklad. Zákonem není přikázáno, že souseda máme slušně pozdravit, ale všichni cítíme, že je to dobré a důležité. Když ho nebudeme zdravít, mohou kvůli tomu vzniknout zbytečné rozepře.

Sporné body knihy Holubinky

Ukažme si, co v knize Holubinky není v pořádku:

1. Publikování nových taxonů v popularizujících příručkách je nežádoucí. Doporučení Kódu 30A.1. mimo jiné říká: „Je důrazně doporučeno, aby se autoři vyhnuli publikování nových taxonů v populárních periodikách“. Kniha Holubinky sice není periodikum, ale je to česky psaná popularizující příručka (atlas). Doporučení Kódu 30A.2. nabádá k jiné praxi: „autoři publikující nomenklatorické novinky by měli preferovat periodika (tj. časopisy), která pravidelně publikují taxonomické články“. Hlavní myšlenka tohoto doporučení je jasná – tyto časopisy jsou mezi taxonomy široce rozšířené a jejich redakce během recenzního řízení dohlédnou na to, aby články obsahovaly všechny náležitosti. Mezi ně patří úplný popis v mezinárodně srozumitelném jazyce, ve shodě se zvyklostmi v dané skupině hub, s podrobnou diskusí a kompletním výčtem studovaného materiálu. Proti všem těmto bodům se kniha Holubinky proviňuje – hlavní popisy a taxonomické diskuse jsou psány česky, popisy jsou nekompletní (např. bez statistického vyhodnocení rozměrů výtrusů a bez analýzy DNA, která začíná být standardem) a seznamy studovaného materiálu zcela chybí (jediným citovaným dokladem nových taxonů je holotyp, a to je v dnešní době málo). Doporučení Kódu 32D.2. zdůrazňuje: „v popiskách kreseb by autoři měli citovat dokladovou položku, na které je kresba založena“. I toto v knize chybí, jak u pérovek, tak u fotografií. Doporučení 32D.3. vyžaduje, aby „autoři u kreseb jasně a přesně uváděli měřítko“ (na str. 514–518 chybí). Formálně nešťastné jsou citace holotypů: míchají se v nich 3 jazyky – angličtina, čeština a latina.
2. Popisovat v dnešní době nové taxony v málo rozšířených národních jazycích (tedy např. v češtině) bylo sice podle Kódu platného v roce 2011 možné (pokud byl zároveň uveden latinský popis či diagnóza), ale za dnešního stavu vědy to je těžko obhajitelné. Jazykem současné vědy je angličtina! Česky psané popisy jsou výrazem neúcty vůči zahraničním kolegům a autor je sám proti sobě – nechce snad, aby se znalost jeho nových taxonů šířila po světě? Česky se nové taxony publikovaly ve větším počtu naposledy za J. Velenovského (kniha

České houby, 1920–1922) a to už je téměř sto let. Albert Pilát se s tím také nesmířil a Velenovského české popisy v roce 1948 kompletně přeložil do tehdy ještě rozšířené latiny.

3. Latinské popisy nových druhů (v příloze na stranách 505–513) jsou kratší než kompletní texty o těchto druzích v hlavní české části knihy. Vzhledem k tomu, že se jedná o jedinou část knihy srozumitelnou zahraničním mykologům, znamená to pro ně výrazné omezení, pokud budou chtít pojetí nových taxonů v plné šíři pochopit. Při publikování nových taxonů jsou totiž důležité nejen popisy samotné, ale také diskuse, ve kterých autor vysvětlí rozdíly od podobných taxonů. Tyto diskuse v knize obsaženy jsou, ale jen česky. Doporučení Kódu 36A jasně říká, že „autoři publikující jména nových taxonů by měli kromě latinské diagnózy citovat úplný popis v latině“.

Dopad sporných bodů

Co nyní nastane? Nové taxony jsou v knize Holubinky popsány minimalisticky (bez zohlednění řady doporučení Kódu a v rozporu s pravidly seriózní taxonomické práce, kterou prosazují recenzované mykologické časopisy, vzorově např. *Mycotaxon*), ale platně. Zahraniční odborníci je proto budou muset respektovat a studovat, přičemž budou mít k dispozici jedinou dokladovou položku (holotyp), neúplné latinské popisy či diagnózy a jim nesrozumitelný český text. Už to od studia odrazuje – v době, která doslova letí před očima a na vše je málo času. A to vše v rodu *Russula*, který je zatížen obrovským balastem různých pojetí taxonů a velkým množstvím synonym. Inflace nových taxonů v druhově bohatých rodech s velkou proměnlivostí plodnic (např. *Cortinarius*, *Russula* apod.) mnohdy situaci spíše komplikuje, než vyjasňuje. Každý autor popisující taxonomické novinky by měl pečlivě vážit odpovědnost, kterou tím na sebe bere. I zde často platí, že méně bývá více, zejména u drobných vnitrodruhových odchylek, které většinou bývají projevem variability druhu než skutečnými, jasně ohraničenými jednotkami.

Je nepochopitelné, že R. Socha, špičkový odborník v endokrinologii a ekologii hmyzu a tedy člověk znalý způsobu zveřejňování vědeckých poznatků, v mykologii uplatnil styl publikování, který byl naposledy používán v první polovině 20. století a v současnosti se k němu neuchyluje téměř nikdo. V ČR naproti tomu máme řadu amatérských mykologů, kteří používají zcela profesionální styl práce. Ti se ale v průběhu let velmi čínorodě zařadili do komunity našich mykologů-taxonómů, ve vzájemných diskusích nasáli atmosféru oboru a osvojili si pravidla seriózní taxonomické práce. Hlavní autor knihy Holubinky naproti tomu pracuje v izolaci, na jeho výsledcích se to negativně odráží a kolegům studujícím rod *Russula* to způsobí řadu komplikací.

Naši mykologové navštěvující zahraniční instituce a mezinárodní kongresy dobře vědí, jak důkladně jsou hodnoceny všechny publikace s popisy nových taxonů a jak je jejich vnímání spojováno nejen s osobou autora, ale i s mykologickou „školou“ v jednotlivých státech. Česká taxonomická škola má díky osobnostem jako V. Melzer, A. Pilát, M. Svrček, Z. Pouzar, F. Kotlaba, V. Antonín a mnoha dalším velmi dobrý zvuk. Zařazení nových taxonů do česky psané knihy je v rozporu s touto skutečností a zhoršuje dobré jméno naší mykologie. Je škoda, že recenzenti knihy Holubinky tento problematický prvek jinak dobré knihy schválili.

Jak tedy správně popisovat nové taxony?

Nové taxony je třeba popisovat v odborných časopisech, v angličtině, s formálně přesnou citací holotypu, s diagnózou (výčtem rozdílů oproti příbuzným taxonům), podrobným popisem podle současných standardů oboru, s důkladnou diskusí a citováním veškerého studovaného materiálu. Další užitečná doporučení jsou obsažena v nomenklatorickém Kódu, který se od roku 2012 nově jmenuje Mezinárodní kód nomenklatury řas, hub a rostlin (Hawksworth 2011). V současné době se přesné znění tohoto tzv. Melbournského kódu teprve připravuje a v průběhu roku bude zveřejněno jak knižně, tak na stránkách Mezinárodní asociace pro rostlinnou taxonomii (IAPT, viz <http://www.iapt-taxon.org>). Nejdůležitější novinky oproti předcházejícímu, tzv. Vídeňskému kódu (McNeill et al. 2006), shrnují některá periodika, např. na internetu volně dostupné první číslo časopisu MycoKeys (www.pensoft.net/journals/mycokeys). Jsou to velmi stručně tyto změny:

od 1.1.2012:

- latinská diagnóza či popis už nejsou povinné (stačí anglická verze)
- nové taxony lze zveřejnit i v elektronických publikacích (jako PDF soubor v on-line časopisech majících číslo ISSN nebo on-line knihách majících číslo ISBN)

od 1.1.2013:

- pro platné zveřejnění jména taxonu nebo nové kombinace je nutno citovat záznam o této novince, uložený v databázi MycoBank.

Literatura

- Hawksworth D.L. (2011): A new dawn for the naming of fungi: impacts of decisions made in Melbourne in July 2011 on the future publication and regulation of fungal names. – MycoKeys 1: 7–20.
- McNeill J. a kol. (2006): International code of botanical nomenclature (Vienna code). – 568 str., A.R.G. Gantner Verlag, Ruggell.

Jan Holec: New taxa are not described in Czech – what the book *Holubinky* should not contain and how taxonomic novelties are published correctly

ZPRÁVY Z VÝBORU ČVSM

Dne 19.1.2012 se v Praze na katedře botaniky Přírodovědecké fakulty UK sešel výbor ČVSM; přítomni byli všichni členové: dr. V. Antonín (předseda, redaktor *Mykologických listů*), dr. J. Klán (místopředseda), dr. A. Kubátová (tajemnice), dr. J. Holec (výkonný redaktor *Czech Mycology*), K. Prášil (hospodář), dr. D. Novotný (webové stránky, sledování plateb) a doc. M. Tomšovský.

Plán činnosti pro rok 2012

- Leden–duben 2012 – Cyklus mykologických přednášek v Brně
- Březen 2012 – Konference *Houby nejsou "na houby"* aneb Proč a jak chránit houby, 20.3.2012, Jihlava
- Březen–květen 2012 – Cyklus mykologických přednášek v Praze
- Květen 2012 – Konference zaměřená na makromycety, 19.5.2012, Praha
- Květen 2012 – Exkurze sekce pro studium mikroskopických hub, 26.5.2012
- Září 2012 – *Micromyco 2012*, 2. týden v září, České Budějovice
- Říjen 2012 – 13. setkání mladých mykologů, Český les

Finanční záležitosti

- V říjnu 2011 byla na RVS podána žádost o dotaci na rok 2012 ve výši 120 tis. Kč pro publikování *Czech Mycology* a 20 tis. Kč pro vydávání *Mykologických listů*.
- Došlo ke zdražení poplatků za pronájem poštovního P.O.Boxu na Hlavní poště v Praze. Výbor však rozhodl P. O. Box 106 zatím zachovat.

Ediční činnost ČVSM

Czech Mycology

- V roce 2012 je plánováno vydání čísel 62/2 (index rodů a druhů 60 ročníků CM), 64/1 (číslo věnované dr. Kotlabovi a Pouzarovi) a 64/2.
- Výbor zhodnotil nové webové stránky časopisu *Czech Mycology* (<http://www.czechmycology.org>) jako velmi zdařilé. Letos se počítá s dalším skenováním starších článků pro webovou stránku.

- Czech Mycology a světové publikační databáze: Výbor plánuje zaslat novou žádost na SCOPUS a Thomson Institute. Probíhá též jednání s databází EBSCO.
- V Národní technické knihovně jsme získali ISSN pro online verzi Czech Mycology. Obě ISSN (pro tištěnou i online verzi) budou uveřejněna v tiráži.

Mykologické listy

- První číslo roku 2012 (č. 119) vyjde v březnu až dubnu.
- Výbor schválil snížení nákladu ze 300 ks na 280 ze stejných důvodů jako u CM.

Různé

- Výbor schválil ustavení sekce pro výzkum biodiverzity hub a složení jejího výboru.
- Přípravuje se uzavření smlouvy s AOPK o spolupráci a využívání databáze NDOP pro členy sekce pro biodiverzitu hub.
- V. Antonín byl pověřen sestavením zprávy pro European Mycological Association (EMA), jejíž členem je i ČVSM.
- Knihovní komise: Byla ukončena výměna za časopis Mycologia.
- Noví členové. Výbor schválil přijetí nových členů: Libor Hejl, Tereza Tejkllová.

Výročí členů v roce 2012

Jménem výboru přejeme pevně zdraví, hodně štěstí a životního optimismu našim členům, kteří v roce 2012 oslaví významné životní jubileum:

- 85 let: František Kotlaba, Jan Špaček
- 80 let: Zdeněk Pouzar
- 75 let: Jiří Baier, Václav Šašek
- 70 let: Zdeněk Hubálek, Mauro Marchetti, Jiří Moravec, Tomáš Papoušek, Pavel Šťastný, Jan Vlach
- 65 let: Kamila Bacigálová, Francesco Bellú, Václav Blažek, Herbert Boyle, Ladislav Hruška, Alain Charret, Jan Kopřiva, Jaroslava Marková, Jiří Novotný, Anna Skálová, Jiří Vaďura, Josef Zedník
- 60 let: Jana Česká, Stanislava Dobiášová, Petr Vampola, Vladimír Zíta
- 55 let: Ján Gáper, Blanka Laštovičková, Vladimír Ostrý
- 50 let: Massimo Antonini, Milan Gryndler, Jiří Nováček, Eva Prenerová

Zapsala Alena Kubátová

AKCE ČVSM

Zveme všechny členy a zájemce na
cyklus mykologických přednášek v roce 2012,

které se konají v pondělí od 17. 00 hod. v Seminariu (2. patro, č. dv. 95), Katedra
botaniky Přírodovědecká fakulta UK, Praha 2, Benátská 2.

26. března Ing. Jiří Burel
Naše hnojníky.
2. dubna Prom. biol. Karel Prášil, CSc.
Jaké organismy studuje současná mykologie?
16. dubna RNDr. Vladimír Antonín, CSc.
Příroda a houby Jižní Koreje.
23. dubna Doc. RNDr. Michal Tomšovský, Ph.D.
Molekulární taxonomie vybraných skupin chorošovitých hub.
30. dubna Mgr. Martin Kříž
Orientační průzkumy maloplošných CHÚ v Českém Středohoří.
7. května Doc. RNDr. Michaela Sedlářová, Ph.D.
Plísně slunečnice - výskyt, patogenní variabilita, patofyziologie.

Před začátkem přednášky mohou být zájemcům určeny donesené houby.

Těšíme se na vaši účast

Za výbor ČVSM

Jaroslav Klán
místopředseda